มหาสุบินคำฉันท์

พระธรรมโมลี (ติสฺสโร)



มหาสุบินคำฉันท์ พระธรรมโมลี (ติสฺสโร)

มหาสุบินคำฉันท์

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ
พระธรรมโมลี ติสฺสโร (เกตุ ธรรมรัชชะ)
วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑

ชื่อหนังสือ	มหาสุบินคำฉันท์
รหัสหนังสือ	๙๗๔-๘๖๔๖๔-๘-๐๓
ผู้เขียน	พระธรรมโมลี ติสฺสโร (เกตุ ธรรมรัชชะ)
ผู้พิสูจน์อักษร	มะเนาะ ยูเด็น
ปีที่พิมพ์	กรกฎาคม ๒๕๔๑
จำนวนพิมพ์	๖,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท มังกรการพิมพ์ (๑๙๙๔) จำกัด
๓๒/๑ วัฒนานิเวศน์ ซอย ๗ สุทธิสาร ห้วยขวาง
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๒๐
โทร. ๒๗๕-๑๙๙๙

พระธรรมโมลี วัดตานีนรสโมสร จังหวัดปัตตานี นามเดิม **เกตุ ธรรมรัชชะ** ฉายา **ติสฺสโร** โยมบิดาชื่อ**นายเฉ่งเซ่ง** โยมมารดาชื่อ**นางโบ้ยเลี่ยน** เกิดเมื่อปีระกา วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๐ ที่บ้านเลขที่ ๒ ถนนยะหริ่ง ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๐ สิริรวมอายุ ๑๐๑ ปี

การศึกษาทางโลกนั้นเป็นนักเรียนมัธยมรุ่นแรกของโรงเรียนมหาวชิราวุธ ได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ณ วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ส่วนการศึกษาทางธรรมนั้นสอบได้นักธรรม ตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบได้นักธรรมโทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ และสอบได้เปรียญ ๓ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ สอบได้เปรียญ ๔ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

หน้าที่บริหารคณะสงฆ์ เป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบ จังหวัดสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นเจ้าคณะอำเภอจะนะและอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูวิจิตรคณานุรักษ์ เป็นกรรมการสงฆ์จังหวัดสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นเจ้าคณะมณฑลปัตตานี และเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ **พระญาณโมลี ธรรมวาทีสุนทร** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ และเลื่อน เป็นชั้นเทพ (รองเจ้าคณะภาค) ที่ **พระเทพญาณโมลี** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ **พระธรรมโมลี ศรีปริยัติโยดม ภาวนาวิกรม ญาณปรีชา สาสนกิจธุราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

ได้รับการถวายปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาและศาสนา จาก **คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

มหาสุบินคำฉันท์ เป็นงานนิพนธ์ชิ้นสำคัญ ของพระเดชพระคุณ **พระธรรมโมลี ศรีปริยัติโยดม ภาวนาวิกรมญาณปรีชา สาสนกิจธุราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี (เกตุ ธรรมรัชชะ** ฉายา **ติสฺสโร)** แห่งวัดตานีนรสโมสร อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในอาคมพจน์ท่านได้บอกที่มาไว้ชัดเจนว่า "...ปรากฏหมายหลักฐาน โอมการปาฐะบาลี คัมภีร์สุตันตปิฎก โสธกโดยสยามรัฐ วัคคุวัทเล่มที่ยี่สิบเจ็ด เผด็จเอกนิบาตชาดก ..." เมื่อดู **พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๗** ไม่ว่าฉบับบาลี (หน้า ๒๕) หรือฉบับภาษาไทย (หน้า ๒๔) ก็พบแต่ข้อความสั้นๆ ว่า "หม่อมฉันฝันเห็นโคอุสุภราช ๑ ต้นไม้ ๑ แม่โค ๑ โคสามัญ ๑ ม้า ๑ ถาดทองคำ ๑ สุนัขจิ้งจอก ๑ หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑ ข้าวสารที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทน์ ๑ น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑ นางเขียดกลืนกินงูเห่า ๑ หงส์ทองแวดล้อมกา ๑ เสือกลัวแพะ ๑ ดังนี้ ..." ครบ ๑๖ ประการ แต่ไม่ทราบว่าใครกล่าวแก่ใคร เมื่อดู **พระสุตตันตปิฎกฉบับ ส.ธรรมภักดี หมวดมหานิบาตชาดก หรือพระเจ้าห้าร้อยชาติ เล่มที่ ๑** (หน้า ๑๙๔-๑๙๙) จะพบเรื่องมหาสุบินชาดก ความร้อยแก้ว มีข้อความเรื่องพระเจ้าโกศลทรงพระสุบินและพุทธพยากรณ์ ๑๖ ประการ ครบถ้วนอย่างที่กล่าวไว้ใน **มหาสุบินคำฉันท์** เล่มนี้ หากผู้อ่านสนใจจะทำความเข้าใจเรื่องก่อนอ่าน **มหาสุบินคำฉันท์** ก็ควรอ่าน

ใน **มหาสุบินคำฉันท์** นี้ พระเดชพระคุณ **พระธรรมโมลี** ได้แสดงความรู้ความสามารถในเชิงกวีให้เห็นประจักษ์ คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพพระเดชพระคุณท่าน จึงได้จัดพิมพ์ (รวมกับ **โลกธรรมนิติ** ซึ่งเป็นงานนิพนธ์ของพระเดชพระคุณท่านเช่นกัน) เป็นอนุสรณ์แด่พระเดชพระคุณท่านพระธรรมโมลี ติสฺสโร สืบไป

คณะกรรมการจัดงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ

มหาสุบินคำฉันท์

มหาสุบินคำฉันท์

ปณามพจน์

◎ ขอน้อมศิรเกล้าแด่	ไตรรัตน์ โอมเอย
อะ อุ มะ ส่ำสัตว์	พร่ำพร้อง
ดลให้สุขสันต์สวัสดิ์	ทุกแหล่ง หล้านา
พระเดชดังยิ่งฆ้อง	ย่ำร้องยามขาน
◎ ท่านใดสถิตนั่งใต้	อสัตถพฤกษ์
บรรลุญาณระลึก	ชาติได้
รู้จุติปฏิสนธิตรึก	ตรองสบ สัตว์นา
ตัดสรรพกิเลสให้	เหือดสิ้นสันดาน
◎ ท่านนั้นโลกเพรียกพร้อง	พระสัม พุทธเฮย
เป็นอัครนายกนำ	สัตว์พ้น
จากทุกข์เพราะแสดงธรรม	อริย สัจแฮ
มีพระกรุณาเลิศล้น	แผ่นฟ้าเมทนี
◎ อนุศาสนีย์สรงโสรจล้าง	กายวาจา ใจเฮย
แห่งสัตว์มีกิเลสา-	สวะให้
บริสุทธิ์ดุจโสมา	เพ็ญส่อง นภาแฮ
นามอัฏฐังคิกมรรคไซร้	เรียกร้องพระธรรม
◎ ทำกิจละชั่วให้	ประพฤติดี
ฟอกจิตปราศกลี	ผ่องแผ้ว
เป็นอนุศาสน์ชินศรี	นิรัติ ศัยเฮย
เหมือนนภมณีเพริศแพร้ว	ผ่องหล้านภาลัย

◎ ชุมชีใดสดับถ้อย ศานติกร
แห่งพระชิเนนทร พุทธเจ้า
มีญาณขจัดนิวรณ์ จิตผ่อง ใสแล
พ้นทุกข์ลุสุขเข้า สู่ด้าวนฤพาน
◎ ท่านนั้นโลกเรียกร้อง พระสงฆ์
ทายาทผู้ธำรง ศาสน์ไว้
ปฏิบัติดีและซื่อตรง รู้ยิ่ง ชอบนา
ควรรับทานกราบไหว้ แห่งผู้เลื่อมใส
◎ จอมไผททรงตั้งอยู่ ในธรรม
ทศพิธแล้วทรงนำ ราษฎร์ให้
ประกอบกิจในสัม- มาชีพ กันแฮ
รักราษฎร์เหมือนลูกไซร้ ยิ่งด้วยพระกรุณา
◎ ราษฎร์มาถวายจิตพร้อม ภักดี
เทิดเกียรติเพิ่มบารมี นเรศร์ไท้
ผู้ใดหมิ่นยอมพลี ชีพตอบ โต้นา
ราชราษฎร์ร่วมจิตได้ ดั่งนี้ชาติเกษม
◎ เปรมจิตขอนอบน้อม มารดา บิดาเฮย
ให้อุบัติกำเนิดมา โลกนี้
มีพรหมวิหารหา ใครเทียบ ได้ฤๅ
รักลูกหาใดชี้ กล่าวถ้อยเปรียบปาน
◎ ท่านอนุเคราะห์บุตรห้า ประการ
ละชั่วทำดีชาญ- เวทย์ก้อง
คราสมรสเอาภาร ธุระ ให้แฮ
แบ่งทรัพย์ให้ถูกต้อง เพื่อตั้งหลักฐาน

◎ ญาปกาจารย์คุณมากล้น คณนา
เอาสมุทรและภูผา ป่าไม้
มาเทียบอุปรมา คุณท่าน ได้ฤๅ
ศิษย์พิทักษ์จิตท่านได้ แน่แท้คุณสนอง
◎ ประคองศิษย์แนะให้ ประพฤติดี
ใดชั่วเป็นราคี งดเว้น
สอนศิลปะเลี้ยงชีวี ชี้บอก ภัยนา
ไปสู่สังคมตื่นเต้น รับรู้รับรอง
◎ กชกรผองท่านผู้ ทรงคุณ
ขอโปรดได้การุญ จิตให้
ภารดีนิพนธ์สุน- ทรพจน์ ฉันท์แล
ประดับบรรณโลกไว้ สิบสร้างกวีสาร

ร่าย

อาคมพจน์

◎ อุเทศาคมสถาน ตำนานมหาสุบิน
ปราชญ์จงจินต์กณิกนันต์ ใช่กษิรกัณฐวิสัย
คุณาฒัยมีเหตุผล สาธุชนกฤษฎาญ
สังคีตาจารย์สาธก ยกสู่สังคายนาย์
ในพรรษาหลังนิพพาน สถานสัตตบรรณคูหา
ณ เวภารบรรพต มคธมหารัฐ
อภิจังหวัดราชคฤห์ นฤบาลอชาตสัตรู
ศาสนูปถัมภก ยกบทอรรถสัชฌาย
ปรากฏหมายหลักฐาน โอมการปาฐะบาลี
คัมภีร์สุตันตปิฎก โสธกโดยสยามรัฐ
วัคคุวัทเล่มยี่สิบเจ็ด เผด็จเอกนิบาตชาดก

ปาฐกวัณนาภาคสอง ร้อยกรองละเมียดดี
มีแปลเป็นสยามพจน์ ปรากฏฉบับหอสมุด
วชิราวุธเล่มสอง มองหน้าร้อยแปดสิบเก้า
สามารถทราบข้อเค้า เรื่องได้พิสดาร ยิ่งแล

กาพย์ฉบัง ๑๖

◎ คัมภีร์สารัตถสังคหะ ชื่อสุบินปทีปนะ
ชี้แจงแสดงเหตุความฝัน
◎ เพื่อให้ชาวโลกชำนัญ คลี่คลายวิศัลย์
มีลักษณะสี่ประการ
◎ หนึ่งธาตุกำเริบเสิบสาน เพราะจะกละอาหาร
ไม่ย่อยเยี่ยงชูชกธชี
◎ คราวนำกัณหาชาลี จากป่าพงพี
ถวายพระเจ้ากรุงสญชัย
◎ ราชันปราโมทย์หฤทัย สั่งวิเสทชาวใน
ตบแต่งพระกระยาหาร
◎ ให้นำไปพระราชทาน แด่พฤฒาจารย์
ผู้เป็นราชาคันตุกะ
◎ ชูกชกไม่เคยพบปะ ราชโภชนะ
ก็บริโภคจนเกินควร
◎ ท้องไส้อึดอัดปั่นป่วน ธาตุสี่แปรปรวน
ก็นอนฝันร้ายนานา
◎ ว่ายอดพธูอมิตตตา คบชู้สู่หา
ด้วยยุวบุรุษอื่นไป
◎ เยี่ยงนี้ไม่ควรใส่ใจ เหตุฝันเนื่องใน
ธาตุกำเริบไม่แน่นอน

◎ สองเพราะจิตมีนิวรณ์ อากูลอากร
ฟุ้งซ่านต่างต่างนานา
◎ ดุจท้าวพรหมทัตกษัตรา พาดเศียรไสยา
เหนือตักทีฆาวุกุมาร
◎ ทรงสุบินว่าถูกประหาร ลุกขึ้นลนลาน
มีพระกายาสั่นเทา
◎ นี่ก็ไม่ควรถือเอา เหมือนหนึ่งแรเงา
หัดรำท่าช้านางนอน
◎ สามฝันเพื่อเทพสังหรณ์ ทวยเทพอวยพร
ให้รู้การยะร้ายดี
◎ เหตุจักอุบัติเกิดมี ดุจพระมัทรี
สุบินว่าชายกำยำ
◎ ควักพระเนตรวามะสดำ เวลามาลำ
พระนางตระหนกหฤทัย
◎ ราชญีรีบเสด็จไป สู่จอมชีไพร
มหาราชันฤาษี
◎ ทูลฝากกัณหาชาลี เสด็จสู่พงพี
เพื่อแสวงหาผลาหาร
◎ ปฏิบัติตามการยะกาล เบื้องบรรพตชาล
มาถวายพระเวสสันดร
◎ อย่างนี้เป็นเทพสังหรณ์ ย่อมจักแน่นอน
เหตุเกิดจากเมตตาจิต
◎ สี่เกิดจากบุรพนิมิต บุญญาธิการสฤษฏ์
สืบสร้างมาแต่ปางบรรพ์
◎ บารมีแก่กล้าสากรรจ์ อุบัตินิมิตฝัน
ดุจโพธิสัตว์สิทธัตถ์

◎ ก่อนที่จะได้ทรงตรัส- รู้อริยสัจ
เป็นพระสรรเพชุดาญาณ
◎ ทรงสุบินบุคลาธิษฐาน เหตุห้าประการ
ได้ตรัสเป็นพระชินวร
◎ หนึ่งบรรทมหงายเหนือผงอน หิมลัยต่างเขนยนอน
ดุจนิทาฆอโณทัย
◎ ยุคลบาททรงเหยียดไป พาดทับโดยาลัย
เหนือยอดบรรพตจักรวาล
◎ งามดุจโสมเพ็ญจิตรการ เด่นเหนือคัคนานต์
ซาบซ่านฤดีชาวโลกา
◎ พระหัตถ์ทั้งสองซ้ายขวา เหยียดสู่บูรพา
ปัจฉิมฟากฟ้าจักรวาล
◎ ทายโดยธรรมาธิษฐาน จักเป็นศาสดาจารย์
ในโลกมนุษย์เทพมารพรหม
◎ สองตฤณกุสงอกในถลม สูงสุดจดพรหม
และกามาวจรสวรรค์
◎ พระธรรมคำสอนอัศจรรย์ สามารถป้องกัน
หมู่สัตว์ไปสู่อบาย
◎ มนุษย์เทพมารพรหมทั้งหลาย ทั่วทุกนิกาย
ต่างปรารถนาสดับฟัง
◎ ได้บรรลุมรรคผลที่หวัง สมมโนดัง
ตามวาสนาบารมี
◎ สามกิมิชาติมากหลากสี ตัวขาวหัวมี
สีดำจำนวนมากมาย
◎ คลาคล่ำตะเกียกตะกาย จากพระบาทหมาย
ชาณุแห่งพระชิเนนทร

◎ ฝูงชนทั่วโลกดูสลอน พากันสัญจร
ต่างมานอบน้อมอภิวันท์
◎ แด่พระศาสดาราชัน สัมมาอรหันต์
พร้อมเครื่องสักการะเนืองนอง
◎ ดุจน้ำในบึงห้วยหนอง บ่อสระลำคลอง
ไหลสู่มหาสมุทรดุจกัน
◎ สี่ปักษาสี่เหล่าอเนกนันต์ มีนานาพรรณ
จากสี่ทิศโผบินมา
◎ ครั้นถึงหมอบที่บาทา กลับกลายกายา
สีขาวหมดสิ้นทุกขน
◎ กษัตริย์พราหมณ์แพศย์ศูทรชน เลื่อมใสบวชตน
ในศาสนาพระทรงญาณ
◎ มีธรรมวินัยเป็นแก่นสาร สังวาสสมาน
ปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกัน
◎ ห้าทรงสุบินนิมิตฝัน ว่าเสด็จสู่บรร-
พตสุดยอดมหาภูผา
◎ มีอุจจาระทั่วมรรคา มากมายหนักหนา
แต่มิเปื้อนบาทยุคล
◎ ทรงดำเนินจรดล ไปทั่วตำบล
ลุล่วงไปได้สวัสดี
◎ ต่อไปบริษัทสี่ สมณะพราหมณ์ชี
พากันสักการะมากมาย
◎ แต่มิทรงหลงงมงาย ลาภยศทั้งหลาย
มิได้ครอบงำพระองค์
◎ มหาสุบินนี้ปราชญ์ประสงค์ แสดงกรรมโดยตรง
เพื่อชนผู้มีปัญญา

◎ ได้ช่วยกันสัมมันตนา ว่าสัตว์เกิดมา
มีกรรมเป็นของแห่งตน
◎ ทำดีได้ดีเป็นผล ทำชั่วทุกคน
รับผลชั่วช้าสามานย์
◎ ฉะนั้นทุกคนควรอ่าน มหาสุบินนิทาน
ซึ่งพระสุคตทศพล
◎ ทรงทำนายแด่ท้าวโกศล มีอเนกยุบล
ดังมีข้อความพิสดาร

นิทานพจน์

อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

◎ ปางองค์พระสรรเพชญ์ ธ เสด็จ ณ วิหาร
เชตวันรโหฐาน นคเรศสวัตถี
◎ พร้อมสงฆ์ชิโนรส วรพรตสุจารี
สองหมื่นประมาณมี บริวารพระโคดม
◎ แสนสุขนิราศเศร้า ดุจท้าวมหาพรหม
ทรงพุทธปรารมภ์ อนุกูลประชากร
◎ แสดงธรรมวิภาคีย์ ลุบุรีมิม้วยมรณ์
โอวาทนุศาสน์สอน พหุธรรมมโหฬาร
◎ สัตว์ใดสดับพุท- ธประณุทอหังการ
โสดาวิชาญาณ ก็สถิต ณ บัดดล
◎ เห็นแจ้งจตูสัจ- จะสหัสนัยยล
เป็นเสกขบุคคล ชินวงศเวไนย
◎ สมณาและชีพราหมณ์ อภิรามนิรามัย
ทรงให้ประกอบใจ หิริโอตตปาธรรม์

◎ ไร้โศกธุลีสูญ บริบูรณ์เกษมสันติ์
ต่างมาชุลีวันท์ วรบาทชิเนนทร
◎ ครั้งนั้นนรินทร์ปิ่น ธรณินทร์พระภูธร
ปัสเสนทินามกร อธิรัชสวัสดี
◎ ทรงฤทธิวาสนา ดุจภาณุรังสี
ครองกรุงสวัตถี นคเรศมโหฬาร์
◎ เกริกเกียรติพิศาลแสน สิริแดนถวัลยา
เทียบทิพยโลกา- ธิปไตยไกวัล
◎ เสพสรรพสุขารมณ์ ดุจพรหมพิสุทธิ์สรรพ์
คืนหนึ่งพระทรงบรร- ทมที่พระอาสน์ทอง
◎ ทอดทัศน์สนมนาฏ ยุรยาตร์ชะม้ายมอง
ร่ายรำอล่องฉ่อง ทะนุบาทพระทรงโฉม
◎ ยองใยวิไลลักษณ์ วรพักตร์ประเล้าโลม
เพียงจันทร์เสมอโสม ระดะดาวก็ปานกัน
◎ มวลนุชพระชมชื่น คณะหมื่นกะหกพัน
แหนบาทยุคลคัล ดุจเทพ ณ แดนสรวง
◎ เพลินชมพระเพลินพิศ สมจิตฉะฉ่ำทรวง
น้ำค้างละอองร่วง พระก็หลับ ณ ไสยา
◎ ครานั้นพระภูมินทร์ ก็สุบินมโหฬาร์
เป็นอรรถปัญหา วิปลาสมิเคยมี
◎ ท้าวทรงสะดุ้งตรม บ่มิสมประฤๅดี
ผุดลุก ณ แท่นที่ บ่มิทรงพระนิทรา
◎ ทรงจินตนาคิด เอ๊ะนิมิตประหลาดหนา
สิบหกประการา คณนับอเนกมี
◎ เหตุนี้จะเป็นภัย กะมไหยธานี
ฤๅว่ามเหสี ดนุชีพจะบรรลัย

◎ จวบรุ่งอรุณวรรณ พระก็พลันเสด็จไป
สู่ท้องพระโรงชัย วิยเทพสโมสร
◎ มวลเสวกามาตย์ อภิวาทน์นเรนทร
ฟังปิ่นประชากร อนุสาสน์กระแสความ
◎ ดำรัสกะโหรา วจนาสุบินตาม
ข้อไข ธ ตรัสถาม คุณโทษไฉนมี
◎ ปวงโหรสดับราช พจนารถพระทรงศรี
ทูลตอบพระวาที และถวายพยากรณ์
◎ ทรงฝันอจินไตย กลนัยจะสังหรณ์
ลางร้ายพระภูธร ก็แหละทั้งพระชายา
◎ หรือว่ามไหยราช จะพินาศพระพารา
แล้วนิ่งมิเงยมา บ่สนองพระโองการ
◎ จึ่งพราหมณ์ปุโรหิต ครุกิจพระอาจารย์
ทูลตอบพระบรรหาร กลิโทษมิใช่คุณ
◎ โปรดกอปรพิธีไสย สะเดาะภัยประสบบุญ
จักเกิดวิบูลย์สุน- ทรโชคสวัสดี
◎ บรรดาคณาสัตว์ ชคุบัติ ณ โลกีย์
ย่อมรักษะชีวี ดนุทั่วธราดล
◎ เฉกเช่นนเรศูร อนุกูลชิวิตตน
เมื่อภัยเสนอผล เฉพาะหน้าก็อาดูร
◎ นำคนดิรัจฉาน จะประหารชิวิตศูนย์
ร้อยพันสิมากมูน ธ ประกอบพิธียัญ
◎ เสียงโศกผวาหวาด นฤนาทเพราะชีวัน
ต้องพรากและจากกัน เพราะมิรู้จะคืนมา
◎ เอกองค์พระเทวี มหิสีพระราชา
ทราบเหตุประกอบฆา- ตกะกรรมพิธียัญ

◎ โอ้องค์สวามี ดนุนี้นะโมหันธ์
มล้างชีพชิวาวัน นรอื่นสนองตน
◎ ทรงเชื่อประกอบการณ์ มติพาลพิบัติผล
มวลอัปมงคล ก็จะติดพระองค์ไป
◎ จึ่งทูลพระสามี เอ๊ะพระพี่เพราะเหตุใด
มีอย่าง ณ ปางไหน นรผู้จะม้วยมรณ์
◎ เอาเลือดและชีวิต จะประกิตและถ่ายถอน
โปรดทรงอนุสสรณ์ ก็แหละอย่าง ณ ปางบรรพ์
◎ บัดนี้พระสรรเพชญ์ ธ เสด็จ ณ เชตวัน
ควรทูลนิมิตฝัน พระจะตรัสพยากรณ์
◎ ทรงฟังพระเทวี สุวนีย์นุศาสน์วอน
จอมปิ่นนราธร ก็ระงับนิวรณ์พลัน
◎ โปรดให้ประกาศปลด ชิวหมดเกษมสันต์
ต่างมาชุลีวันท์ วรบาทพระเทวี
◎ เสียงร้องถวายพร ก็กระฉ่อน ณ กรุงศรี
มิ่งแม่สวัสดี นิรโรคนิราศภัย
◎ แม้นทรงพระจำนง จะประสงค์อะไรใด
จุ่งสมหฤๅทัย พระประสงค์ประการมี
◎ จำเริญพระพรรษา คณนาสิร้อยปี
ผิวพรรณฉวีศรี บริสุทธิโสภณ
◎ สุขกายสบายจิต ศุภกิจสถาผล
กำลังก็คงทน พละยิ่งคชาธาร
◎ อำนาจพระพรชัย สุขในศฤงคาร
ยืนยิ่งเสถียรกาล จิรมั่นนิรันดร

โคลงสี่สุภาพ

◎ นราธิเบศร์ท้าว จินตนา
คำแม่มัลลิกา แยบเยื้อง
ฝันสิบหกบทปรา- กฎห่อน เห็นเฮย
ไม่ประจักษ์ยุบลเบื้อง เหตุนั้นฉันใด

◎ จำตูไปสู่ไท้ พระสยม ภูเฮย
ทูลเรื่องนิมิตบรม พุทธไซร้
จักสิ้นที่ทุกข์ตรม ตรอมจิต อยู่นา
ทรงพยากรณ์ให้ หมดสิ้นกังขา

◎ พามัลลิกายาตรเยื้อง ผายผัน
ไปสู่พระเชตวัน นอบเฝ้า
สมเด็จพระผู้สรร- เพชญภาค
นอบประณตก้มเกล้า แทบเบื้องบาทมูล

◎ จึ่งทูลสมเด็จเจ้า จอมปราชญ์
ฝันสิบหกข้อบ่อาจ ทราบเค้า
มีเนื้อเรื่องประหลาด ผิดแผก
ขอพระองค์โปรดเกล้า ตรัสให้หายนิวรณ์

◎ ชิเนนทรโลกนาถผู้ ศาสดา
สดับนิมิตปริศนา นเรศรไท้
แจ้งด้วยพระปรีชา ทราบชัด
เมื่อจักพยากรณ์ให้ วิมติสิ้นสงสัย

◎ ไขพระโอษฐ์เพริศพริ้ง เพราพราย
แสงพระเขี้ยวแก้วฉาย สว่างล้ำ
ดุจเผยผอบเรียงราย มณีรัตน์
โชติช่วงรัศมีกล้ำ ก่อเกื้อการุญ

◎ เปล่งสุนทรพจน์แม้น พรหมา
กอปรพระมหากรุณา ยิ่งแล้ว
ใครสดับจับอุรา เสียงทิพย์ บรรเลงแล
เสนาะดุจสังคีตแจ้ว กล่อมแผ้วดวงใจ
◎ ถวายพระพรบพิตรผู้ มหิศร
ทรงนิมิตจิตนิวรณ์ เดือดดิ้น
สุบินบทนเรนทร ตรัสบอก
ตถาคตสดับอรรถสิ้น จักแก้คำถาม

อุเปนทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

◎ พระปิ่นบรมขัตติย์ ธ ก็ตรัสภิปรายความ
สุบินนิมิตตาม ดนุฝันอนันต์นัย
◎ ปฐมสุบินการ พิสดารประหลาดใจ
ณ ท้องพระลานชัย ติณชาติละลานตา
◎ เผอิญอุศุภสี่ จรลีทะยานคลา
ละทิศปวงมา ก็จะเร่งประลองแรง
◎ ผิต่างแสดงฤท- ธิประชิตกำแหง
จะสัประยุทธ์แทง พละกล้าประหารกัน
◎ ก็พอประสานหัว ตะละตัวก็ผายผัน
ละห่างกระเด็นพลัน ก็แหละหนีนิราศไป
◎ สยบมิปรากฏ อนาคตจะเป็นใด
พระโปรดเฉลยไข กรณีพยากรณ์
◎ พระสัตถาจารย์ ธ ประทานนุศาสน์สอน
กะปิ่นนราธร ภยใดมิได้มี
◎ จะได้กะธรรมา วินยาพระชินศรี
พระธรรมแหละคัมภีร์ วิปริตและแปรปรวน

◎ เพราะพุทธบรรษัท จะวิบัติและผันผวน
สมัครฤๅชักชวน สละทรัพย์ฤๅวงศ์วาน
◎ จะบวชผดุงศาสน์ มิประมาทนุศาสน์สาร
และครั้นมิทันนาน ก็จะย่ำพระเวนัย
◎ ลุสิขกรรมบท พระสุคตมิอาลัย
มิมีมโนใฝ่ หิริโอตตปาธรรม
◎ แสวงอเนสนา พฤติทารุณากรรม
กสาวพัสตร์ย่ำ กลลวงประชากร
◎ พระภิกษุเช่นนี้ ชินศรีนุศาสน์สอน
ผิเบื้องชิวามรณ์ จะอุบัติวิบากทราม
◎ อุบัติ ณ กำเนิด จุติเกิดอบายกาม
อนาถะติดตาม ดุจเงาสิตามตน
◎ จะทำพระศาสนา พระชินานะเสื่อมผล
ประกอบอมงคล สปดนอเนกนันต์

◎ อนึ่งเสวกามาตย์ และอำมาตย์พระทรงธรรม์
ประพฤติลุโมหัน ธ อธรรมเพราะลำเอียง
◎ แสวงกษีดิศ รชกิจก็หลีกเลี่ยง
ติฉินมิฟังเสียง ดนุได้ละเป็นดี
◎ มนุษย์ประชากร มนร้อนผิอัคคี
พิบัติเพราะมนตรี บ่มิมีกรุณา
◎ อุบาทว์อุบัติดล ก็เพราะผลมินำพา
ระเบียบบุราณมา วจนารถนุศาสน์สอน
◎ อุบัตินิมิตรร้าย จะทำลายประชากร
ประสบวิบากร้อน จะวิบัตินานา
◎ ธรณีจะตีอก วลาหกจะโหยหา
ปิศาจประจำป่า จรเข้านิเวศน์วัง

◎ มุสิกจะกาจเก่ง บ่มิเกรงพิฬาร์พลัง
นทีจะแดงดัง ดุจเลือดวิหคหงส์
◎ พระกาลกลีโลก วิปโยคจะปลดปลง
ละเมืองสิผุยผง จะพินาศปลาตไป
◎ สุนัขสิผายผัน สุติครรภ์ ณ เตาไฟ
ประเทศนครใหญ่ คชสารจะนอนซม
◎ นรีจะแต่งกาย ดุจชายมิน่าชม
กุมาร ณ สังคม กิจกอปรสนองผล
◎ สมณาจะขายค้า ดุจฆารวาสชน
กษัตริย์นิยมตน จรป่าพนาลี
◎ เงาะป่าจะว่าการ บริหารพระกรุงศรี
วิหารบ่มีชี กุฏิมีบ่มีสงฆ์
◎ อุบัติสิอาเพศ ก็เพราะเหตุกมลหลง
พระธรรมมิดำรง มนมุ่งประโยชน์ตน
◎ ประกอบพยายาม บ่มิขามวิบัติผล
เพราะโลภะมืดมน กิจพื้นอสัตย์ธรรม
◎ สมัยสิใจคิด สุจริตประกอบกรรม
นุกูลอุปัตถัมภ์ มิตรภาพมิหยาบคาย
◎ วิรัติอทินนา และอุสาหะค้าขาย
มิเกียจมิคร้านกาย ภยร้ายจะหายฤทธิ์

กาพย์ฉบัง ๑๖

◎ สมเด็จบรมบพิตร จึ่งทูลนิมิต
ที่สองสืบเนื่องต่อไป
◎ ว่าไม้มิ่งรุ่นเยาว์วัย แต่เหตุไฉน
กลับมีผลดกชุกชุม
◎ บ้างดิบบ้างสุกสุขุม ฝูงนกชุมนุม
กันจับจิกกินสำราญ

◎ ขอพระอนาวรณญาณ โปรดทำนายการณ์
นิมิตให้ทราบข้อความ

◎ สมเด็จพระปิ่นภพสาม ทรงแสดงอรรถตาม
สุบินพระเจ้าโกศล

◎ ภายหน้าหญิงชายพิรากล ลืมเหล่าวงศ์ตน
คบชู้สู่หากันเอง

◎ บิดามารดาห่อนเกรง ขานว่าข่มเหง
ขัดขืนน้ำใจของตน

◎ ถือตามประเพณีไร้ผล ใช่อารยชน
ประพฤติกระทำต่อกัน

◎ ชายหญิงสืบเนื่องพงศ์พันธุ์ สมรสเกษมสันต์
แต่แรกเพิ่งรุ่นเยาว์วัย

◎ นารีมีบุตรสายใจ แรกอายุขัย
สิบเอ็ดสิบสองวสา

◎ อายุสัตว์น้อยลงมา ปลายศาสนา
ห้าปีเป็นผัวเมียกัน

◎ ล่วงต่อแต่กาลครั้งนั้น เกิดฆ่าเกิดฟัน
เป็นสมัยมิคสัญญี

◎ พ่อแม่บุตราบุตรี จากบ้านมิมี
จิตใจจะรู้จักกัน

◎ จับหญ้ากิ่งไม้ห้ำหั่น เป็นศาตราฟัน
ล้มตายเลือดนองธรณี

◎ บันดาลเหตุการณ์ทั้งนี้ เพราะเหตุสัตว์มี
จิตนั้นเป็นอกุศล

◎ ไม่รู้จักอ่อนน้อมจน ชั้นพ่อแม่ตน
ก็ไม่เชื่อถือถ้อยคำ

◎ กษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ กลับคิดก่อกรรม
ฉ้อราษฎร์บังหลวงเรื่อยไป
◎ แต่นั้นต่อกาลเมื่อใด ฝูงสัตว์กลับใจ
มีอปัจจายนธรรม์
◎ เคารพนับถือต่อกัน ตามภูมิตามชั้น
ตามคุณตามชาติตามวัย
◎ ทีนั้นส่วนอายุขัย ค่อยเลื่อนขึ้นไป
นับร้อยนับพันหมื่นปี
◎ ต่างมีเมตตาอารี เชื่อถือวาที
ของท่านผู้ทรงคุณธรรม์
◎ ต่างรักต่างใคร่ต่อกัน ดุจร่วมพงศ์พันธุ์
สืบเนื่องเชื้อสายกันมา
◎ บุตรอยู่ในถ้อยวาจา บิดามารดา
ศิษย์อยู่ในถ้อยคำครู
◎ ราษฎรทั้งหลายย่อมรู้ พระบรมราชู-
ปถัมภ์ปิ่นไท้ธรณี
◎ หมู่สงฆ์สมณะพราหมณ์ชี รู้คุณชินศรี
อ่อนน้อมเคารพต่อธรรม์
◎ ลางร้ายเหล่านี้ก็พลัน สูญหายผายผัน
ชั่วจักกลับหายกลายดี

อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

◎ ปางปิ่นพิภพท้าว นรชาวสวัตถี
ตรับพุทธวาที พระเสนอยุบลความ
◎ ลำดับสุบินหน อนุสนธิที่สาม
สืบเนื่องประพนธ์ตาม ทุวิบากวิบัติภัย

◎ แม่โคมิอายจิต สละทิฏฐิวอนไข
ขอขีรธารใน ปิยบุตรดนู่กิน

◎ หมดเดชอหังการ พิสดารไม่เคยยิน
ขอเดชพระมุนิน- ทรตรัสพยากรณ์

◎ สมเด็จพระโลกเชษฐ์ ระบุเหตุนุศาสน์สอน
แด่ปิ่นนเรนทร ธสุบินนิมิตฝัน

◎ ว่าในอนาคต อปยศอธรรมบัน-
ดาลชนชนิตรอัน วยเฒ่าและยากจน

◎ การงานมิสามารถ และมิอาจจะเลี้ยงตน
มาแจ้งยุบลผล อุปสรรคกะบุตรา

◎ ขอทรัพย์และอาหาร ธนสารและวัตถา
ให้บุตรธิดาอา- ทรให้สิตามควร

◎ แต่เฝ้าพยายาม พจถามพิไรครวญ
อ้อนวอนและเชิญชวน ก็มิสมมโนหมาย

◎ ฝ่ายบุตรธิดากลับ ดุสำทับมิอับอาย
ดูรานะตายาย มิประกอบอุส่าห์หา

◎ แรงมีมิขวายขวน ธุระตนมินำพา
ทำไร่และไถนา ดุจเพื่อนมนุษย์เขา

◎ ดีแต่จะขี้เกียจ และจะเบียดจะเบียนเรา
ใครให้ก็รีบเอา มิละอายกะผู้คน

◎ ฟังบุตรผรุสวาท ก็มิอาจจะทรงตน
ชอกช้ำกมลจน ดุจชีพจะทำลาย

◎ โอ้น่าอนาถนัก อปลักษณ์จะอับอาย
เลี้ยงบุตรธิดาหมาย มนหวังจะพึ่งพา

◎ ครั้นเขาเจริญวัย บมิได้กรุณา
ไม้เท้านะดีกว่า ปิยบุตรมิรู้คุณ

◎ เหตุนี้ก็เพื่อสัตว์ จะวิบัติวิจลจุณ
บุตรจึ่งมิรู้บุญ คุณพ่อและชนนี
◎ บุตรนั้นผิมีบุตร ก็ประทุษฐข่มขี่
ตอบแทนสนองที่ ปิตุแม่มิแลดู
◎ หากว่าประชากร อนุสรณ์กตัญญู
ตอบแทนกะท่านผู้ อุปการะแก่ตน
◎ ลางร้ายจะหายสูญ บริบูรณ์สถาผล
ความโสตถิมงคล ก็จะมีบ่นีรา

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

◎ พระเจ้าโกศล ฟังพุทธนิพนธ์
ทรงวิสัชนา หมดสิ้นสงสัย
ท้าวไทปรีดา ทูลถามปัญหา
ที่สี่สืบไป
◎ โคใหญ่ไถนา กลับไม่นำพา
ไม่ห่วงไม่ใย ปล่อยปละละเลย
เที่ยวเฉยไถล แต่กลับช่วงใช้
ลูกโคคาวี
◎ ไม่เคยงานไถ เสียรอยยับไป
ดินแตกแยกหนี ตรากตรำลำบาก
เหนื่อยยากอินทรีย์ ไม่เป็นผลดี
นี่เหตุเป็นไฉน
◎ ขอพระชิเนนทร ทรงได้พยากรณ์
ชี้แจงแก้ไข ให้ข้าพระองค์
หมดสงสัยใจ ว่าเพราะเหตุไร
จึงผิดประเพณี

◎ พระผู้ทรงญาณ จึงโปรดบรรหาร
ว่ากาลแต่นี้ ธิเบศร์ไทท้าว
ทั่วด้าวปัถพี ไม่คบคนดี
คบพาลเยาว์วัย

◎ ประทานอำนาจ มียศอำมาตย์
ผู้วินิจฉัย ชำระถ้อยความ
ตามอำเภอใจ ไม่ชอบผู้ใด
ตัดสินให้แพ้

◎ ที่มีฉันทะ แม้แพ้กลับชนะ
ย้ายยักเงื่อนแง่ ใครติดสินบน
ทำกลไขแก้ เหมือนไม่ดูแล
ไม่รู้ไม่เห็น

◎ ใจเป็นอคติ อุบายดำริ
หาช่องบำเพ็ญ ช่วยเหลือแก้ไข
ให้แพ้กลับเป็น ชนะยุคเข็ญ
เดือนร้อนนานา

◎ ผิวใครยากจน เงินทองขัดสน
ก็พิพากษา ชนะกลับแพ้
ได้แต่โศกา เข่าเช็ดน้ำตา
ทุกเมื่อคืนวัน

◎ วิบัติอันนี้ เพราะเหตุสัตว์มี
อาสัตย์อาธรรม์ ถือเอาแต่ได้
ไม่คิดเวรกรรม์ โมหะมืดกั้น
ปิดบังดวงใจ

◎ เมื่อไรวิรัติ กลับใจปฏิบัติ
ตามธรรมวินัย ไม่มีลำเอียง
ไม่เกี่ยงงอนใคร ตั้งจิตไว้ใน
ยุติธรรมเที่ยงตรง
◎ ทีนั้นลางร้าย ก็กลับสูญหาย
สวัสดีกลับคง ต่างอุปถัมภ์
สัตย์ธรรมดำรง สุจริตยืนยง
ไม่มีเวรภัย

วิชชุมมาลาฉันท์ ๓๒

◎ จอมปิ่นโกศล ฟังผลแจกแจง
ที่เคยเคลือบแคลง หมดข้อสงสัย
ทูลฝันที่ห้า สืบเนื่องต่อไป
ว่าอาชานัย มีปากเป็นสอง
◎เห็นหญ้าแสนอยาก อ้าปากเร็วไว
จนน้ำลายไหล ลงเป็นฟูมฟอง
มานพสองคน ปรือปรนป้อนปอง
หมดหญ้าเป็นกอง ไม่เว้นเวลา
◎ป้อนสักเท่าใด หมดไปเท่านั้น
ไม่พอปากมัน กินมากหนักหนา
มานพอ่อนจิต สุดคิดนำพา
ลงนั่งทำตา ปริบปริบเปรยเปรย

◎ ข้าแต่สัมพุทธ โลกุตราจารย์
ทรงทราบเหตุการณ์ โปรดทรงเปิดเผย
เหตุนี้ฉันใด หลากใจไม่เคย
ได้ฟังมาเลย แต่เก่าก่อนกาล

◎ จึ่งองค์สัตถา อรรถาทำนาย
นายหน้าทั้งหลาย โมหันธ์บันดาล
ก่นหาเหตุร้าย ไม่อายคิดอ่าน
ปลูกฝังหลักฐาน ทั้งโจทก์จำเลย

◎ สินบนยังได้ ค่าทนายยังริบ
รีดจนเลือดซิบ น่าสังเวชเอ๋ย
ให้ท้ายโน้มนำ แล้วทำเฉยเมย
ลวงกินสังเวย ด้วยเล่ห์มายา

◎ จนเขาหมดทรัพย์ บังคับทำงาน
ใช้เสียจนนาน เฉกทาสทาสา
แกล้งหน่วงเหนี่ยวทิ้ง กฏนิ่งฎีกา
สอบถามบอกว่า ไม่เห็นเป็นไร

◎ ครั้นล่วงมานาน ใช้การนานขู
ขับไล่ข่มขู่ ไสหัวออกไป
เรื่องราวตกค้าง ทิ้งร้างข้อไข
อัปรีย์จัญไร ตกแก่คู่ความ

◎ เหตุนี้เพื่อสัตว์ โลภจัดลุ่มหลง
ถือความไม่ตรง บาปกรรมฤๅขาม
ให้ได้สินสับ มาจับจ่ายตาม
เลี้ยงลูกเมียงาม เบิกบานใจตน

◎ ใครจักสิ้นทรัพย์ ย่อยยับบรรลัย
ช่างหัวมันไย คิดไปไร้ผล
มัวกลัวแต่บาป ขาดลาภปี้ป่น
จักต้องยากจน เป็นคนสิ้นคิด
◎ เมื่อใดหมู่สัตว์ เคร่งครัดศีลธรรม
ซื่อสัตย์มั่นคำ เลิกร้างสิ่งผิด
ห่อนมีเดียดฉันท์ รักกันดุจมิตร
ปลูกเมตตาจิต ไมตรีมีใย
◎ เป็นเช่นพี่น้อง พวกพ้องเผ่าพันธุ์
ต่างอยู่สุขสันต์ ไม่มีพาลภัย
ทีนั้นลางร้าย จักพลันหายไป
ความสุขผ่องใส ยั่งยืนอยู่นาน

สาลินีฉันท์ ๑๑

◎ สมเด็จจอมโกศล กมลปลื้มเกษมสานต์
ฟังปิ่นศาสดาจารย์ พระทำนายนิมิตฝัน
◎ ท้าวหมดความสงสัย วิไลพักตร์พิมลพรรณ
ทูลฝันที่หกพลัน เสนอถ้อยกระแสความ
◎ ว่ามีโสพรรณภาชน์ พระราชูปโภคงาม
สุกใสแลแวววาม ประหนึ่งแสงพระจันทร์ฉาย
◎ แต่น่าสังเวชนัก สุนัขชาติสถุลกาย
ขึ้นนั่งช่างไม่อาย เพราะเหิมเห่อทะนงตน
◎ ได้โปรดดำรัสเหตุ นิเทศแจ้งแถลงผล
หากให้ปวงชาวชน สดับเรื่องกระจ่างใจ

◎ จึ่งองค์สัตถาจารย์ ประทานอรรถแถลงไข
ว่ากาลภายหน้าไป สถุลไพร่จะได้ดี
◎ มียศบรรดาศักดิ์ ทะนงนักมิบัดสี
กล่าวถ้อยคำวาที ดุสำทับมินับปราชญ์
◎ คนพาลใจลำพอง คะนองฤทธิอำนาจ
ห่อนคำนึงถึงชาติ ดนูเกิดตระกูลไหน
◎ เหมือนกิ้งก่าได้ทอง ก็จองหองทะยานใจ
ไม่คำนึงถึงท้าวไท ธ โปรดเกล้าพระราชทาน
◎ เห่อเหิมทรัพย์เมามัว มิกลัวเกรงผิก่อนกาล
อวดมีทรัพย์ศฤงคาร เสมอด้วยพระราชา
◎ ทรงเห็นแจ้งราวเรื่อง ก็ขุ่นเคืองและโกรธา
ตรัสให้ริบเงินตรา มิจ่ายมังสะตามเดิม
◎ กิ้งก่าขาดลาภยศ ก็หมดฤทธิเห่อเหิม
สิ้นทิฏฐิพูนเพิ่ม เพราะไม่รู้ประมาณตน
◎ หากว่าบรรดาสัตว์ สลัดทิฏฐิเล่ห์กล
เห็นคุณโทษโสตถิ์ผล อุดมศักดิ์สกุลวงศ์
◎ ไพบูลย์ด้วยคุณธรรม ก็ยำเกรงพระยศยง
เคารพมั่นคงตรง มิดูหมิ่นประมาทหยัน
◎ นักปราชญ์ชาติเมธา สมาคมมิเดียดฉันท์
เหมือนญาติหรือพงศ์พันธุ์ ก็เท่าเทียมประมาณหมาย
◎ บรรดาเหล่าสำสัตว์ วิบัติโทษก็สูญหาย
ต่างอยู่เป็นสุขกาย ประสบโชคสวัสดี

ภุชงคปยาตฉันท์ ๑๒

◎ นรินทร์ปิ่นธิเบศร์ท้าว เผด็จด้าวสวัตถี
สดับพุทธวาที พยากรณ์นิมิตฝัน

◎ ประกิตกลนิพนธ์อรรถ มนัสท้าวเกษมสันต์
พระพักตร์ผ่องพิมลพรรณ ประหนึ่งจันทร์ ณ วันเพ็ญ
◎ เสนอข้อนุสนธิ์สาร ประการเจ็ดสถานเป็น
จะสุขทุกข์ ฤ ลำเค็ญ สถานใดไฉนมี
◎ นิมิตรว่าบุรุษเขลา ผิเอาหนังสิยาวรี
จะฝั้นเชือกพิเศษมี ณ เคหาสถานตน
◎ ผิปลายเชือกประมวลมูล วิบูลย์ห้อยมิพึงยล
สุนัขมันสิแสนซน ริกัดกินมิเหลือหลอ
◎ อุส่าห์ฝั้นมิลาลด ก็หมดไปมิเพียงพอ
พยายามจะฝั้นต่อ สุนัขมันก็กัดกิน
◎ ประโยชน์หวังสิกลับไร้ มิได้เชือกลุถึงดิน
สุนัขบริโภคสิ้น เพราะเหตุว่าบุรุษพาล
◎ ฉะนั้นโปรดภิปรายเหตุ นิเทศข้อนุสนธิ์สาร
เฉลิมพุทธบรรหาร กระจ่างอรรถยุบลความ
◎ จะได้เป็นอุทาหรณ์ นิกรทั่วนิคมคาม
ประพฤติตนพยายาม ละเว้นชั่วประกอบดี
◎ วิบัติเข็ญจะเป็นโชค โฉลกเพิ่มเกษมศรี
พระสัมพุท ธ จึ่งมี วจีตรัสวิบัติเข็ญ
◎ อนาคต ณ ภายหน้า สวามีจะลำเค็ญ
แสวงทรัพย์สิยากเย็น อุส่าห์เลี้ยง ณ ภรรยา
◎ จะเหนื่อยยากประการใด มิคลายใจเสน่หา
ประสงค์สุขลุกานดา ประสบสุขนิราศภัย
◎ อนาถหนอนะเมียรัก มิรู้จักพระคุณใด
วฐูคิดเสน่หใน ภิรมย์ชู้วิไลโฉม
◎ กมลร่านฤดีลาม สมานกามบ่โรยโลม
และสร่างสุขตระโบมโถม ก็ลุ่มหลงมิหน่ายแหนง

◎ บุรุษชู้ภิรมเยศ พิเศษเล่หพลิกแพลง
เสนอราคะสำแดง ยุพินน้องก็ต้องใจ
◎ ก็ลืมบุตรและสามี ฤดีร่านเสน่ห์นัย
บุรุษชู้ประสงค์ใด แสวงให้ลุปรารถนา
◎ สวามีมิรู้กล ฉงนจิตเพราะเมตตา
ธนาทรัพย์แสวงมา ก็มอบให้มิได้แคลง
◎ สวามีสิตายใจ ก็หลงใหลมินึกแหนง
วธูหล่อนก็สำแดง เสน่ห์ลวงสวามี
◎ จริตงอนและซ่อนทรัพย์ ริจับจ่ายมิบัดสี
ภิรมย์ชู้ประเวณี เสน่ห์ดลฤดีดาล
◎ ธนาสารประมาณมาก ก็หากหมดพธูผลาญ
สวามีสิแพ้พาล มิรู้เท่าเสน่ห์นาง
◎ กะเชอรั่ววริมายา มุสาจิตมิเว้นวาง
ประพฤติตนสิหม่นหมาง ผิใครเห็นก็นินทา
◎ ลุอำนาจกะกามกล และปากพ่นผรุสวา-
ทะข่มขู่กะภรรดา ประหนึ่งทาส ณ เรือนตน
◎ ผิกาลใดอนงค์คิด ประกอบกิจสถาผล
ณ เหย้าเรือนสถานตน ผิใครยลก็ชวนมอง
◎ และสงเคราะห์มนุษย์เข็ญ ธ เป็นญาติและมิตรผอง
สวามีมิลำพอง คะนองจิตประหนึ่งครวญ
◎ อนึ่งไม่รินอกใจ ไถลความและลามลวน
บุรุษใดจะยียวน ก็เฉยเมยมินำพา
◎ ประพฤติสามิสันโดษ มิเหี้ยมโหดกะภรรดา
ธนาทรัพย์ ธ หามา ก็เก็บงำมิทำลาย
◎ อนึ่งหล่อนมิเกียจคร้าน กะงานเคหะทั้งหลาย
ขยันกิจและขวนขวาย มิให้ผัวอนาทร

◎ สมัยนั้นแหละล่างร้าย จะกลายเป็นสถาพร
ประชาราษฎร์สโมสร สงบสุขนิราศภัย

วิชชุมมาลาฉันท์ ๓๒

◎ จอมปิ่นราเชนทร์ ปัสเสนโกศล
ฟังเลศเหตุผล ทำนายข้อไข
ที่ทรงทูลถาม หมดความสงสัย
เหมือนแสงโคมไฟ ส่องให้แจ้งตา
◎ ท้าวไทสุขสานต์ ชื่นบานลำพอง
จึ่งทูลฝันผอง เป็นลำดับมา
ที่แปดสงสัย ชนในพารา
ต่างไปสู่ท่า ตักน้ำขวายขวน
◎ น้ำมาเทใส่ ตุ่มใหญ่ใบโต
น้ำมากอักโข เปี่ยมด้วยธารชล
ตุ่มน้อยร้อยพัน เรียงกันสับสน
ห่อนจักมีคน ตักน้ำนำพา
◎ นี่เหตุเป็นใด ขอได้การุญ
เป็นโทษหรือคุณ โปรดแก้กังขา
เพื่อให้ฝูงสัตว์ ทั่ววัฏโลกา
ได้ใช้รักษา ตนสืบต่อไป
◎ จอมสัตถาจารย์ บรรหารแจ้งเหตุ
จักเกิดอาเพศ แก่สัตว์เวไนย
คือกาลภายหน้า นาครทั่วไป
เกิดความร้อนใจ ใฝ่หาทรัพย์สิน

◎ แม้ได้บากบั่น แข่งขันกอปรกิจ
ทุกวันเป็นนิจ ยังไม่พอกิน
จักช่วยเพื่อนบ้าน ในฐานในถิ่น
ทุนทรัพย์หมดสิ้น หาได้ห่อนมี
◎ อันตุ่มใบใหญ่ เหมือนไท้ภูเบศร์
ทั่วทุกถิ่นเทศ เรียกรัดภาษี
ค่าสมพัตสร อากรเงินปี
อีกทั้งเนื้อที่ เรือกสวนไร่นา
◎ แม้นไม่ได้ทรัพย์ ถูกปรับทำงาน
หรือริบถิ่นฐาน เป็นของราชา
ไทท้าวเป็นโจทก์ ลงโทษอาญา
จองจำขื่อคา แทนส่วยภาษี
◎ เก็บเข้าท้องคลัง ไว้ตั้งล้านโกฏิ
สำหรับผลโภช เลี้ยงเหล่ามนตรี
ยังเหล่าโลภชน พวกคนมั่งมี
รีดดอกเบี้ยที่ คนจนกู้ยืม
◎ คนจนจนทรัพย์ ยังอับปัญญา
คนมีตั้งหน้า ขูดเลือดบ่ลืม
รวมเงินมากไว้ แสนให้ปลาบปลื้ม
เมียลูกกินดื่ม กันสำราญใจ
◎ คนจนหอยน้อย หน้าม่อยทรัพย์หมด
ลูกเมียรันทด ต่างไม่ผ่องใส
ไหนค่าภาษี ค่าหนี้ยืมไป
ได้น้อยที่ไหน จึงเพียงพอกัน

◎ เหมือนตุ่มใบน้อย นับร้อยพันใบ
แต่ไม่มีใคร ตักน้ำใส่มัน
คนจนเจ้าเอ๋ย ถูกเย้ยถูกหยัน
แม้เป็นพงศ์พันธุ์ เหมือนอึ่งกิ่งกือ
◎ คนที่มีทอง เขาร้องเรียกพี่
เงินมากหากมี เรียกน้องนับถือ
มีเกียรติมีคุณ มีบุญเลื่องลือ
ไปไหนได้ชื่อ มีคนรับรอง
◎ ต้องการสิ่งใด ย่อมได้สิ่งนั้น
เว้นเดือนตาวัน ย่อมได้ดั่งปอง
ใครมีอำนาจ โกยกวาดเงินทอง
ทรัพย์สินสิ่งของ ตามโชคอำนวย
◎ ใครจักทุกข์ยาก ลำบากอย่างไร
เถิดช่างหัวใคร ขอให้เรารวย
ใครอยากโง่เง่า จักเข้าตาซวย
กู้เงินเสียส่วย อีกเล่นการพนัน
◎ กู้เงินสร้างบ้าน แต่งงานเมียรัก
เรียกพวดให้หนัก สมน้ำหน้ามัน
เงินดอกทบต้น ส่งผลไม่ทัน
เราริบทรัพย์นั้น มาเป็นของตน
◎ คนจนลุ่มหลง จำนงได้ทรัพย์
ถูกแพงต้องรับ ในยามขัดสน
เอาสวนนาไร่ พอได้เลี้ยงตน
จำนำหวังผล ไถ่ถอนภายหลัง

◎ ครั้นได้เงินมา ตั้งหน้าหาใช้
เล็กน้อยส่งให้ แต่ไม่สมหวัง
ครั้นถึงกำหนด พลันหมดกำลัง
ไม่มีทรัพย์ดัง จำนวนใช้เขา
◎ ต้องถูกตัดสิทธิ์ สุดคิดหมดท่า
ก่นแต่โศกา หมดทางคืนเอา
อาเพศเหตุสัตว์ โลภจัดโง่เขลา
ทั่วผู้ดูเบา มากหมิ่นถิ่นชา
◎ ปราศจากความคิด เว้นจิตสังวร
กอปรกิจใดห่อน เกรงกลัวนินทา
การไม่ควรทำ ก่อกรรมนานา
เชื่องบาปหยาบช้า เอาแต่ใจตน
◎ ผู้มีปัญญา ตั้งหน้าหนีภัย
ต่างชวนกันไป อยู่ถ้ำไพรสณฑ์
จำศีลจรรยา รักษาตัวตน
ไม่อยากอยู่ปน ให้เดือดร้อนใจ
◎ ทำไร่ปลูกผัก แฟงฟักแตงกวา
เลี้ยงดูรักษา ลูกเมียกันไป
มักน้อยสันโดษ เห็นโทษอยากใหญ่
เป็นสุขกายใจ ไม่มีภัยพาล
◎ กาลใดหมู่สัตว์ กำจัดทารุณ
แผ่เผื่อเจือจุน ด้วยจิตสงสาร
คนเฒ่าอาพาธ ไม่อาจกอปรการ
ให้ทรัพย์เป็นทาน ชูชุบอุปถัมภ์

◎ หรือคนยากจน ขัดสนเงินทอง
เปลื้องความขัดข้อง ให้การงานทำ
มีจิตรักใคร่ ไม่หมายก่อกรรม
เมตตามานำ ซื่อสัตย์ดำรง
◎ ลางร้ายอาเพศ เป็นเหตุยุคเข็ญ
เดือนร้อนลำเค็ญ จากโลภโกรธหลง
ครั้นเมื่อกลับใจ มุ่งในซื่อตรง
สุขศานต์จักคง แก่ทวยนาคร
◎ แผ่เมตตาจิต ทุกทิศทั่วสัตว์
ทุกข์ทัณฑ์กำจัด สบสุขถาวร
มวลราษฎร์ทั้งหลาย เหือดหายเดือดร้อน
เมตตาอาทร สุขสมชั่วกาล

เวสสเทวีฉันท์ ๑๒

◎ จอมปิ่นชาวโกศล ฟังนิพนธ์พุทธบรรหาร
สมเด็จจอมอาจารย์ ทรงแสดงอรรถปัญหา
◎ ท้าวเธอหมดสงสัย มีพระทัยแสนจะปรีดา
ยกหัตถ์ขึ้นวันทา ทูลสุบินข้อระดับไป
◎ ที่เก้าน่ากังขา มีสระน่าแปลกประหลาดใจ
ข้างรอบธารน้ำใส หากจะมองดูก็เห็นเงา
◎ หอยกุ้งปูเต่าปลา ต่างก็พากันประชุมเอา
เป็นที่อาศัยเนา สุขเกษมทั่วทิวาวาร
◎ ตรงกลางช่างขุ่นข้น มีกระแสชลมิเป็นการ
เปือกตมทั่วท้องธาร ดูประหนึ่งช้างผิข้ามไป
◎ คาแฝกแทรกไซซอน ขอชิเนนทรแถลงไข
นี้เป็นด้วยกลใด จึ่งนิมิตแปลกมิเคยมี

◎ ขอโปรดสำแดงเหตุ ตรัสนิเทศพุทธวาที
ให้ชนชาวโลกีย์ ได้สดับอรรถกระแสความ
◎ เพื่อจดจำเหนี่ยวยึด ไว้ประพฤติตนพยายาม
เว้นชั่วแล้วกอปรตาม ถ้อยนุศาสน์เพื่อสถาพร
◎ สมเด็จจอมโลกเชษฐ์ ทรงแสดงเหตุพยากรณ์
แด่องค์ปิ่นนาคร ท้าวสุบินแล้วประภาษถาม
◎ จึ่งมีพุทธดำรัส ทรงแสดงอรรถกระแสความ
บึงข้นกลางไม่งาม คือประเทศเขตนครใหญ่
◎ ต่อไปในภายหน้า ต่างจะปรากฏขจรไกล
ปราสาทราชวังใน ดูประหนึ่งแดนสุขาวดี
◎ มีไท้ครองสมบัติ สืบมไหยรัฐประเพณี
พร้อมทวยราษฎร์พราหมณ์ชี เสวกามาตย์บริวาร
◎ ดำรงราชทศพิธ ท้าวประกอบกิจประจำกาล
สืบจารีตโบราณ ต่างเกษมสานต์สราญใจ
◎ บรรดาอาณาเขต ทั่วประเทศเนื่องนครใหญ่
มวลราษฎร์อยู่อาศัย ต่างสงบสุขสนุกนาน
◎ ภายหลังต่างปรามาส ไม่ระลึกชาติบุราณกาล
ทิ้งจารีตโบราณ บูรพาชนดนูไป
◎ กลับชอบสิ่งต่างชาติ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่
ศีลธรรมที่นำใจ มาละเลยทิ้งมิไยดี
◎ ครานั้นใจขุ่นมัว เริ่มประพฤติชั่วริกาลี
ถือได้ว่าเป็นศรี ใครมิปรานีกะผู้ใด
◎ ด้านดื้อถือมานมั่น ต่างมิฟังธรรม์แถลงไข
มุ่นบาปทุกหน้าไป ตามวิสัยใจสิยินดี
◎ บ้างเสพสิ่งเสพติด ก่อวิวาทพิษวาที
ทรัพย์หาได้มากมี ซื้อสุราดีมิเสียดาย

◎ ดื่มมากโรคแรงรุม มีพยาธิ์กลุ้มมิเว้นวาย
ปัญญาทอนเสื่อมคลาย โทษเพราะเสพซึ่งสุราบาน
◎ นักเที่ยวในราตรี โทษมีหกประการขาน
เป็นโอกาสชนพาล คอยประทุษฐ์ร้ายสรีรา
◎ ไม่รักษาลูกเมีย พลอยจะเสื่อมเสียเพราะพาลา
ลอบทำชู้สู่หา เหตุดนูคลาดสถานไกล
◎ ไม่รักษาสมบัติ สินกำจัดสูญเพราะโจรภัย
เป็นที่คลางแคลงใจ แห่งบุรุษชาติและสัตรี
◎ ถูกใส่ความยามร้าย คราวเหมาะหมายเมื่อคดีมี
ลำบากทุกข์ย่ำยี เหตุเพราะชอบเที่ยว ณ กลางคืน
◎ อันในหัวเมืองใหญ่ มักประกอบภัยมิราบรื่น
ศีลธรรมช่างขมขื่น ดุจสระน้ำขุ่นมิผ่องใส
◎ ส่วนในเขตชนบท ยังประพฤติพรตวินัยไป
เหมือนขอบบึงน้ำใส แสนสะอาดสีมิขุ่นมัว
◎ จารีตทั้งธรรมเนียม บริบูรณ์เปี่ยมนิยมทั่ว
รักษาธรรมเว้นชั่ว ต่างประพฤติตามประเพณี
◎ ครั้นเมื่อสัตว์ทั้งหลาย มานะเสื่อมคลายประพฤติดี
ทำตามคำเมธี ท่านนุศาสน์สอนมินอนใจ
◎ ลางร้ายสิ่งอาเพศ จักระงับเหตุสงบไป
ศีลธรรมตามเมืองใหญ่ ในสมาคมอุดมดี
◎ อยู่กันด้วยผาสุก บ่มิเป็นทุกข์มิหมองศรี
พูนเพิ่มความโสตถี จวบสลายโลกตลอดกัลป์

วิชชุมมาลาฉันท์ ๓๒

◎ จอมเจ้าโกศล ฟังผลดำรัส
พุทธองค์ทรงตรัส ชี้แจงความฝัน
ให้หมดสงสัย ดวงใจสุขเกษมสันต์
ทูลข้อสิบพลัน สืบข้อกังขา

◎ ว่าหญิงโง่เขลา ด้วยเบาความคิด
มัวร่าเริงจิต หุงข้าวต้มปลา
ข้าวหม้อเดียวแท้ แปลกแปรเหลือตรา
หลากพ้นพรรณนา ดิบสุกเปียกไหม้

◎ นี่เหตุอันใด ขอได้การุญ
เป็นโทษหรือคุณ โปรดดำรัสไข
หม่อนฉันได้ตรับ สำหรับจำไว้
ภายหน้าจักได้ เกี่ยงเข็ญเป็นดี

◎ ครานั้นพุทธองค์ จึ่งทรงทำนาย
ทวยเทพทั้งหลาย รักษากรุงศรี
เสื่อเมืองทรงเมือง รุ่งเรืองฤทธี
ดลใจให้มี ผิดเพี้ยนแผกไป

◎ ใช่คราหน้าฝน แต่ฝนกลับตก
บ้านเมืองหมู่นก เข้าอยู่อาศัย
เหมันต์กลับร้อน นั่งนอนเหงื่อไหล
คิมหันต์กลายไกล กลับหนาวเย็นผัน

◎ แร้งจับสมจร กลางนครพารา
หลังคาเคหา ในเบื้องกลางวัน
ไก่เถื่อนนกไส้ โยกไปผายผัน
จากป่าพากัน มาอยู่เรือนชาน

◎ สังข์ฆ้องกลองขาน บันดาลดังเอง
ดุจคนบรรเลง มีเสียงกังวาน
หอกโล่โตมร สังหรณ์แดงปาน
เป็นไฟโชติฉาน ในกลางคืนค่ำ

◎ เทพผู้ป้องปัก อารักษ์ศาสนา
ใฝ่ใจคบหา อาสัตย์อาธรรม
ศักดิ์สิทธิ์แพ้พาล สันดานใฝ่ต่ำ
พวกสร้างเวรกรรม กลับปองใจพาล

◎ คุมพวกเบียดเบียน เป็นเซียนตัวลือ
โอ้อวดอ้างชื่อ ยกตนข่มท่าน
คนน้อยพวกพ้อง ร่ำร้องรำคาญ
เกลียดพาลสันดาน ทนให้กดขี่
◎ พวกพาลได้ใจ เที่ยวไขวาจา
อวดโอ้พาลา อวดว่าตนดี
เสกสรรค์ปั้นเรื่อง แค้นเคืองราวี
ให้ผู้ดีมี ความอัปราชัย
◎ แม้นผู้ทรงวุฒิ คอยอุตส่าห์สอน
กลับไม่เดือนร้อน บ่เอาใจใส่
ผู้ใหญ่กังขา ไม่ว่าอย่างไร
ปล่อยให้เป็นไป ตามแต่บุญกรรม
◎ กรรมใดใครทำ กรรมนั้นให้ผล
เยี่ยงเงาตามตน ติดต้อยจงจำ
เหมือนพืชที่หว่าน ในงานที่ทำ
ไร่นาสารัมภ์ ย่อมงอกออกผล
◎ ใครทำดีชั่ว ของตัวแน่นอน
ใครจักผัดผ่อน แบ่งปันสับสน
เช่นบุญเมียทำ บุญกรรมให้ตน
ผัวใช้เล่ห์กล คิดขอแบ่งปัน
◎ ไม่อาจอำนวย ช่วยให้สมปอง
ให้ผัวผุดผ่อง เบิกบานสุขสันต์
เป็นของเมียมิ่ง ทุกสิ่งทุกอัน
จึงควรชวนกัน เชื่อกรรมเชื่อผล
◎ ชีวิตไม่นาน วายปราณปลดปลง
เกิดแล้วจักคง แก่ตายทุกคน
ธรรมดาร่างกาย สูญหายไม่ทน
โคตรแซ่ของตน เท่านั้นยืนนาน

◎ วัวควายช้างม้า ได้งาหนังเขา
แต่ว่าคนเรา ไม่มีแก่นสาร
ร่างกายเน่าพอง เป็นของสาธารณ์
ทุกคนเราท่าน ควรรันทดใจ

◎ ไหนไหนเกิดมา กายาใสสุทธิ์
ใต้ร่มธงพุทธ พึงเห็นทุกข์ภัย
ควรจักบากบั่น เสกสรรค์ใส่ใจ
กอปรกิจการใด เกรงกลัวนินทา

◎ จงตั้งสังวร คิดก่อนจึงทำ
มีใจจดจำ ทุกเมื่อเวลา
สิ่งนั้นไม่ผิด ตรองจิตทุกครา
คุณธรรมรักษา ท่านผู้สังวร

◎ เหตุนี้บัณฑิต จึงคิดเสียบาป
สิ่งใดชั่วหยาบ ให้ความเดือดร้อน
แก่ตนแก่ท่าน กาลพุทธันดร
รีบเว้นตัดรอน เสียให้ห่างไกล

◎ คนพาลทั้งหลาย ครั้นได้ตรองคิด
จงรีบตั้งจิต คิดอ่านแก้ไข
พากันสังเวช เหตุทำชั่วไป
รันทดน้ำใจ สำนึกถึงตน

◎ โบราณว่าไว้ ต้นไม้ทั้งหลาย
ต้นคดซื่อปลาย ย่อมสัมฤทธิ์ผล
ทำเรือนทำบ้าน ถิ่นฐานปวงชน
ทั่วทั้งสากล ได้อยู่อาศัย

◎ เฉกเช่นพาลชน รู้ตนว่าพาล
ฝึกฝนสันดาน อบรมจิตใจ
กลับเป็นบัณฑิต กอปรกิจการใด
ล้วนตั้งอยู่ใน ธรรมแห่งทศพล

◎ ส่วนว่าผู้ใด จิตใจเป็นพาล
อวดอ้างกล่าวขาน เป็นบัณฑิตชน
ผู้นั้นแลหนา ท่านว่ามัวมน
ไม่สำนึกตน ด้วยจิตยังพาล
◎ ครั้นเมื่อหมู่สัตว์ เคร่งครัดศีลธรรม
กำจัดบาปกรรม เนื่องในสันดาน
เว้นชั่วกอปรดี อารีเจือจาน
อยู่ในศีลทาน มั่นในจรรยา
◎ ทีนั้นเหตุร้าย ห่างหายไปพลัน
หมดเคียดเดียดฉันท์ สุขสันต์หรรษา
มีความผาสุก สิ้นทุกข์เวรา
หนาวร้อนฝนฟ้า ตกต้องแน่นอน

กาพย์ยานี ๑๑

◎ พระเจ้าสาวัตถี ฟังวาทีพยากรณ์
แห่งจอมชิเนนทร โปรดชี้แจงแถลงไข
ท้าวเธอเกษมสานต์ ทรงสำราญพระหฤทัย
หมดสิ้นความสงสัย ในโอวาทนุศาสน์สาร
ข้อสิบเอ็ดน่าฉงน มีชายคนอันธพาล
ไม่มีปรีชาญาณ ได้แก่นจันทน์อันแดงไข
แต่หารู้ค่าไม่ กลับนำไปแลกนมโค
เพราะตนเป็นคนโง่ ไม่รู้ค่าว่าของดี
ข้อนี้เป็นเหตุไฉน ขอทรงได้เผยวาที
เพื่อให้หม่อมฉันนี้ หายระแวงคลางแคลงใจ
จะเป็นประโยชน์สาร แก่มวลท่านพุทธเวไนย
เพราะเหตุได้อาศัย พระดำรัสวิสัชนา

◎ สมเด็จพระชินศรี เผยวาทีตรัสเทศนา
ต่อไปกาลภายหน้า จะเกิดเหตุอาเพศภัย
สาวกตถาคต จักละลดพระวินัย
น้อมนำพระธรรมไป เที่ยวเร่ขายได้เงินทอง
ล่อลวงเหล่าเวไนย ให้เลื่อมใสน่าสยอง
ศาสนาจะมัวหมอง เพราะเจ้ากูผู้กาลี
ไม่มีความอับอาย มุ่งค้าขายไม่บัดสี
ของชั่วกลับว่าดี กลับของดีเป็นชั่วไป
สิ่งใดเราบัญญัติ กล่าวค้านคัดไม่เยื่อใย
ทำชนผู้เลื่อมใส ให้เบื่อหน่ายคลายศรัทธา
พระธรรมเหมือนแก่นจันทน์ บุรุษนั้นเหมือนสาวกา
นมโคแลกเอามา เหมือนเงินทองของหมู่สงฆ์
แก่นจันทน์อันสูงค่า กลับระอามิจำนง
นมโคหมายเจาะจง มุ่งแต่ได้หมายแต่กิน
ผู้เห็นแก่ปากท้อง เที่ยวร่ำร้องหาทรัพย์สิน
ถูกติมิได้ยิน ทำไถลเที่ยวไขสือ
อีกเหล่าสงฆ์ลักเพศ อวดวิเศษเกียรติระบือ
ลวงชนให้เชื่อถือ ด้วยหยูกยาและอาถรรพณ์
บ้างทำเป็นหมอดู ว่าล่วงรู้สิ่งสำคัญ
รับใช้สารพัน จากฆราวาสดุจทาสเขา
ทำตนเป็นนักเทศน์ อวดวิเศษแล้วดูเบา
ตลกคะนองเอา คำสามานย์มาขานไข
ให้ชนเขาหัวเราะ คิดว่าเหมาะไม่อายใจ
อาบัติช่างเป็นไร ให้นิยมคารมตน
ยังพวกละโมภลาภ มิกลัวบาปอกุศล
บวชเป็นหมอน้ำมนต์ รดกันซวยให้รวยทรัพย์

หญิงชายผู้โง่เขลา เพราะมัวเมาหวังสินสรรพ
รดกันระยำยับ ก็ยังซวยไม่รวยเลย
ภิกษุผู้อย่างนี้ ท่านที่ดีมิชมเชย
ดูน่าสังเวชเอ๋ย แลกพระธรรมนำมากิน
ดื่มกินน้ำเหล็กแดง ที่ร้อนแรงต่างวาริน
ไหม้ปอดตับไตอิน- ทรีย์ใหญ่น้อยยับย่อยไป
ดีกว่าอเนสนา เพราะกายาม้วยบรรลัย
ชาติหนึ่งหมดสิ้นขัย ภัยภายหน้าหาไม่มี
แต่ภิกษุมิละอาย เอาธรรมขายเลี้ยงชีวี
ด้านดื้อถือแต่ดี ภัยยังมีน่าเวทนา
ตายแล้วตกนรก ไฟไหม้หมกในภพหน้า
ครั้นพ้นนรกมา ถือเอาเพศเป็นเปรตไป
ปากเท่ารูเข็มน้อย เที่ยวละห้อยหาปัจจัย
หาได้สักเท่าใด ไม่สามารถอาจเลี้ยงตน
ครั้นพ้นจากเป็นเปรต กรรมเป็นเหตุให้เกิดผล
เป็นผีเที่ยวหลอกคน ให้ตระหนกตกใจกลัว
จุติกลับเป็นสัตว์ แสนวิบัติเพราะกรรมชั่ว
เราท่านอย่าเมามัว อย่าทำบาปหยาบช้าเลย
เพราะจะเกิดอาเพศ อุบัติเหตุอนาถเอ๋ย
ศีลธรรมซึ่งเดิมเคย รุ่งเรืองนับจะอับเฉา
จารีตประเพณี ก็จะมีแต่เสื่อมเซา
ทีนั้นเหมือนสำเภา ขาดหางเสือเรือแล่นไป
เคว้งคว้างกลางสมุทร เหมือนมนุษย์ขาดวินัย
ต่ำพากันเหลวไหล ล้วนว้าเหว่เอกากาย
กาลใดบรรพชิต กลายกลับจิตคิดละอาย
ปฏิบัติเพื่อมุ่งหมาย ลุวิมุติหลุดโลกีย์
ไม่เห็นแก่อามิส เลี้ยงชีวิตด้วยความดี
ตามธรรมพระชินศรี ทรงโอวาทนุศาสน์พร

อาเพศนิมิตร้าย ก็กลับกลายสถาวร
หมู่สัตว์สโมสร สงบสุขทุกคืนวัน
ศาสนาตถาคต จะปรากฏเพียงเพ็ญจันทร์
ส่องแสงอุไรพรรณ สว่างภพทิฆัมพร

วิชชุมมาลาฉันท์ ๓๒

◎ องค์โกศลนาถ ฟังราชบรรหาร
องค์สัตถาจารย์ ทรงกล่าวพยากรณ์
ท้าวหมดสงสัย หมดในข้อนิวรณ์
จึ่งทูลชิเนนทร ข้อสิบสองพลัน
◎ หม่อมฉันฝันเห็น มันเป็นน้ำเต้า
ข้างในว่างเปล่า แสนน่าอัศจรรย์
จมน้ำลงไป ผิดในสามัญ
น่าแปลกใจครัน เยี่ยงอย่างห่อนมี
◎ นี่เหตุอย่างใด โปรดได้ชี้แจง
ให้หายคลางแคลง ว่าร้ายหรือดี
เพื่อให้หมู่สัตว์ ทั่ววัฏโลกีย์
ยินพุทธวาที ทราบแจ้งในใจ
◎ จักได้สังวร หลีกร้อนพบเย็น
ต่างจักบำเพ็ญ เพื่อธรรมนิสสัย
ว่างเว้นจากบาป ชั่วหยาบบรรลัย
สำรวมมั่นใน สัทธรรมสังวร
◎ สมเด็จชินศรี มีพุทธฎีกา
ให้องค์ราชา ล่วงรู้สังหรณ์
ทรงทราบแจ้งชัด ด้วยตรัสพยากรณ์
ว่ามวลนาคร ทั่วด้าวปัถพี

◎ ต่อไปภายหน้า ปรากฏยุคเข็ญ
เดือดร้อนลำเค็ญ ทุกคามวาสี
นักปราชญ์รู้ธรรม ตกต่ำสิ้นดี
ไปไหนไม่มี ใครเขาชื่นชม
◎ อันคำสั่งสอน ถูกย้อนชั่วช้า
ชิงชังเมินหน้า ว่าไม่เห็นสม
ว่าล่วงเวลา ต่างพาทับถม
โบราณคารม แสนเบื่อเหลือใจ
◎ พาลกำเริบจิต ไม่คิดกลัวบาป
ทำกรรมชั่วหยาบ ไม่มีธรรมวินัย
ถ้อยคำสามหาว ก้าวร้าวไยไพ
สิ่งผิดจิตใฝ่ ตนเห็นเป็นดี
◎ คุมพรรคคุมพวก เหมือนปลวกเหมือนมด
เที่ยวกล่าวโป้ปด คารมข่มขี่
ยกตนข่มท่าน ก่อการกาลี
ลูกเมียใครมี คบชู้สู่หา
◎ บันเทิงน้ำจิต คิดแต่หาสุข
ร่าเริงไร้ทุกข์ ช่างไม่เดียงสา
ผลักไสตนเอง นักเลงเหล้ายา
จ่ายทรัพย์ซื้อมา เป็นค่าน้ำเมา
◎ วงศ์วานว่านเครือ ไม่เหลือชื่อเสียง
จักหาคู่เคียง เขาเลี่ยงไม่เอา
ตัดทอนปัญญา โรคาไม่เบา
ก่อความกับเขา ด้วยดื่มเหล้ายา

◎ นักเลงการพนัน แข่งขันเอาทรัพย์
ไม่แพ้เท่ากับ ก่อเวรติดตรา
เพื่อผู้พ่ายแพ้ คอยแก้น้ำหน้า
ได้ทรัพย์เขามา ต้องคิดแก้คืน
◎ ครั้นเมื่อคราวแพ้ ก่นแต่เสียดาย
ทำทรัพย์ฉิบหาย ลูกเมียขมขื่น
จักพูดอย่างไร เขาไม่ชมชื่น
ถูกหมิ่นว่าพื้น หลักฐานมืดมัว
◎ ชอบเที่ยวกลางคืน ฝืนตนให้เลว
ทำตัวแหลกเหลว ดีแต่รักชั่ว
ไม่รักลูกเมีย เสื่อมเสียศักดิ์ตัว
บาปกรรมไม่กลัว คบชู้สู่หา
◎ อีกทั้งบ้านช่อง สิ่งของทรัพย์สิน
เพื่อนบ้านร้านถิ่น อาจฉกลักพา
หรือถูกคลางแคลง กลั่นแกล้งกล่าวว่า
เป็นเหล่าโจรา เหตุเที่ยวกลางคืน
◎ คนพาลเช่นนี้ ย่อมมีคนนับ
ถือกันพร้อมสรรพ พากันชมชื่น
ต่างมีพวกมาก เสียงปากเหมือนปืน
คนดีขมขื่น เกลียดกลัวนินทา
◎ ปากน้อยหอยน้อย หน้าม่อยรันทด
สู้ทนให้กด ข่มขี่นานา
พูดไปเสียบาท ไม่อาจพูดจา
น้อยเล็กอุตส่าห์ นิ่งถือขันตี

◎ พาลปราศจากอาย เว้นกายสังวร
กอปรกิจใดห่อน เมตตาอารี
การไม่ควรทำ ก่อกรรมกาลี
เชื่องบาปอัปรีย์ เฉกเดรัจฉาน

◎ สร่างเสื่อมปรีชา ปัญญาทุพพล
ห่อนเห็นเหตุผล ผิดชอบการงาน
ไม่รู้บาปบุญ โทษคุณแก่นสาร
โมหันธ์บรรดาล ตัณหาครอบงำ

◎ ทีนั้นเกิดเหตุ อาเพศสับสน
น้ำเต้าจมชล ช่างแสนน่าขำ
พืชพันธุ์ชาติเชื้อ ลอยเหนือพื้นน้ำ
เหมือนปราชญ์ตกต่ำ หมดสิ้นความดี

◎ เหตุถูกพาลข่ม ทับถมต่ำต้อย
พาลเฟื่องฟูลอย ดูน่าบัดสี
เหตุชั่วตัวสัตว์ ทั่ววัฏโลกีย์
ทุกคนย่อมมี ทำให้จมไป

◎ อยู่ในสงสาร กอปรการทุกอย่าง
มีสิ่งขัดขวาง ไปตามนิสสัย
สิ่งนั้นจักล่วง เหตุปวงเวไนย
มีเพียรในใจ อุตส่าห์ฝ่าฟัน

◎ ไม่เกียจคร้านกิจ มีจิตเชื่อกรรม
ว่าสิ่งที่ทำ ผลต้องตามกัน
เปรียบเหมือนดังหมา ไล่ล่าเนื้อสมัน
เมื่อวิ่งตามทัน ย่อมขบกัดเอา

◎ เมื่อเกิดศรัทธา ศึกษารู้กรรม
เชื่อถือตามธรรม ย่อมไม่อับเฉา
จักไม่เหี้ยมโหด เห็นโทษไม่เบา
รู้จักเขาเรา มีใจเช่นกัน
◎ ทีนั้นเมตตา ให้มาเป็นอุบัติ
ทั่วผู้หมู่สัตว์ ต่างไม่เดียดฉันท์
ยอมยื่นความสุข เห็นทุกข์เห็นธรรม์
ต่างคนต่างหัน เชื่อมสานสามัคคี
◎ ร่วมงานร่วมกาย ขวนขวายทำกิจ
ดุจหนึ่งของมิตร ด้วยความอารี
แม้นจักเหนื่อยยาก ลำบากอินทรีย์
ช่วยกอปรกิจดี ให้สำเร็จไป
◎ ร่วมงานร่วมจิต ไม่คิดดูหมิ่น
ชาติรูปทรัพย์สิน ทุกเพศทุกวัย
ผู้ใดได้ดี มีจิตผ่องใส
ชมชื่นชอบใจ น้ำจิตโสภา
◎ ทีนั้นอาเพศ เป็นเหตุเดือดร้อน
แก่มวลนาคร หมดสิ้นเสื่อมซา
ต่างมีความสุข สิ้นทุกข์ทั่วหน้า
เหตุเรารักษา สัทธรรมสังวร

กาพย์ยานี ๑๑

◎ สมเด็จท้าวโกศล ฟังนิพนธ์พยากรณ์
ชี้แจงอุทาหรณ์ ตามทูลถามนิมิตฝัน
ท้าวเธอเกษมสานต์ ทรงสำราญพระทัยพลัน
ข้อสิบสามอัศจรรย์ แปลกประหลาดมิเคยมี

ฝันเห็นภูเขาใหญ่ ล่องลอยในมหานที
จะเป็นเหตุร้ายดี โปรดดำรัสพยากรณ์
หม่อมฉันได้สดับ ไว้สำหรับเป็นเครื่องสอน
แก่เหล่าชาวนาคร สำเหนียกไว้ได้ใส่ใจ

◎ สมเด็จพระโลกนาถ อนุศาสน์เฉลยไข
ว่ากาลภายหน้าไป ผู้ทรงศักดิ์จะรักพาล
ยกย่องให้อำนาจ ชี้สิทธิ์ขาดในการงาน
ตำแหน่งบริหาร ทุกประเทศเขตนคร
เอาอำนาจออกย่ำยี เที่ยวข่มขี่ประชากร
ไปทำความเดือดร้อน ให้ปวงชนสุดทนทาน
โอ้น่าอนาถนัก ทรลักษณ์แสนสามานย์
ลูกเขาและเมียท่าน เข้าฉุดคร่าลักพาไป
ฉ้อราษฎร์และบังหลวง ล่อลวงศาสน์น่าอายใจ
ไม่เกรงกลัวโทษภัย อันจะมีขึ้นแก่ตน
ทั้งนี้เพราะประมาท จึงไม่อาจจักเห็นผล
บุญเก่าเข้าดาลดล ยังสนุกสุขสบาย
เมื่อใดบุญเก่าหมด อำนาจยศแตกกระจาย
กรรมใหม่จะทำลาย ตามสนองให้มองเห็น
ผัวเขาและพ่อเขา ต่างยกเอาข้อประเด็น
เหตุตนก่อลำเค็ญ ขึ้นสู่ศาลวินิจฉัย
มวลชนที่เดือดร้อน ร้องอุทธรณ์เซ็งแซ่ไป
ให้ต้องรับโทษภัย ความวิบัติไปนานา
ถูกริบซึ่งทรัพย์สิน แต่จะกินยังยากหนา
ยศศักดิ์และไร่นา ก็ถูกถอดถูกริบไป
เป็นคนอนาถา แม้เคหาอยู่อาศัย
ไม่มี ณ แห่งใด เพราะแรงกรรมเข้าบันดาล

ถูกราชอาชญา พิจารณาโทษก่อการ
เข้าอยู่ทัณฑสถาน คุกตะรางเป็นเรือนนอน
ลูกเมียก็ต้องจาก ต้องพลัดพรากเร่สัญจร
ได้รับความเดือดร้อน แทบเลือดตาจะกระเด็น
กาลใดอำมาตย์พาล เปลี่ยนสันดานกลับคิดเห็น
เว้นก่อเหตุลำเค็ญ ประพฤติซื่อถือสัจจา
ประกอบสุจริต กลับอุทิศซึ่งชีวา
เพื่อชาติศาสนา ช่วยผดุงให้รุ่งเรือง
กำจัดคนทุจริต ซึ่งทำกิจให้แค้นเคือง
รับโทษจากบ้านเมือง ด้วยไม่เห็นแก่สินบน
ทำกิจประโยชน์รวม ไม่ก้ำกวมเห็นแต่ตน
เห็นโทษประโยชน์ผล ประเทศชาติศาสนา
ต่างพากันสำนึก แล้วระลึกแผ่เมตตา
ผาสุกกันทั่วหน้า เป็นเพื่อนแก่และเจ็บตาย
ทีนั้นลางอาเพศ อันเป็นเหตุนิมิตร้าย
ก็คงจะมลาย สวัสดีมีชั่วกาล

◎ สมเด็จท้าวโกศล สดับนิพนธ์พุทธบรรหาร
แห่งพระศาสดาจารย์ ทรงตรัสตามเนื้อความฝัน
ท้าวเธอหมดสงสัย มีพระทัยเกษมสันต์
ทูลข้อสิบสี่พลัน เพื่อให้ตรัสวิสัชนา
ว่ากบขบกัดงู ช่างน่าดูเป็นแปลกตา
ทยอยกันหลั่งหลั่นมา มิใช่น้อยนับร้อยพัน
อ้าปากเผ่นทะยาน หวังสังหารให้อาสัญ
งูเหนื่อยเลื้อยหนีพลัน ที่สุดนั้นก็บรรลัย
ครั้นงูถึงความตาย กบทั้งหลายพากันไป
กินตับไส้น้อยใหญ่ จนหมดสิ้นไม่คณนา

ข้อนี้เป็นเหตุไฉน อัศจรรย์ใจเป็นนักหนา
ขอได้โปรดกรุณา ทรงชี้แจงแถลงไข
เป็นฝันบันดาลดี ฤๅจะมีร้ายอย่างใด
จะได้ระวังภัย เหตุวิบัติอุบัติมี

◎ สมเด็จพระทรงญาณ จึ่งบรรหารว่าเหตุนี้
ต่อไปนั้นสตรี อันเป็นพาลรังควานชาย
ข่มผัวด้วยลมลิ้น แล้วปล้อนปลิ้นไม่อับอาย
ทำทรัพย์ให้ฉิบหาย ไร้ประโยชน์โสตถิผล
ฝักใฝ่การพนัน เที่ยวแข่งขันไม่กลัวจน
เที่ยวเตร่เร่แห่งหน ดื่มสุราและยาเมา
สมาคมนิยมชาย ควงแขนกรายน่าดูเบา
ไม่กลัวใครใครเขา จะตำหนิและติเตียน
เรือนสามและน้ำสี่ ไม่ยินดีทำพาเหียร
เพื่อนฝูงมาเยี่ยมเยียน เสื่อสาดนั่งยังไม่มี
เรือนอยู่รกรุงรัง ไม่อินังเช็ดขัดสี
ไม่จัดให้ดูดี แลก็งามตามวิสัย
เรือนครัวตัวเป็นหญิง ตามความจริงต้องใส่ใจ
จะใช้ผู้อื่นใด ไหนจะเหมาะเพราะเป็นเมีย
ถ้วยชามไม่ควรค้าง ต้องเช็ดล้างเข้าที่เสีย
ทิ้งไว้หมาจะเลีย เป็นโสโครกนำโรคมา
เรือนนอนของสามี นอนสักทีต้องตามหา
หมอนฟูกมินำพา มุ้งคร่ำคร่าหาไม่มี
น้ำใจมักขึ้งเคียด คอยแต่เบียดเบียนสามี
ไม่มีความภักดี เอาใจใส่ในเหย้าเรือน
น้ำคำจำนรรจา พูดหยาบช้าและเลอะเลือน
ย่อมระอาแก่หมู่เพื่อน พูดล้วนแต่ไม่แน่นอน

น้ำสรงไม่สงเคราะห์ ให้เหมาะเจาะมัวแง่งอน
อนุชนบ่นเดือดร้อน ไร้เมตตาความอารี
น้ำแรงขี้เกียจคิด นั่งสะกิดใช้นิ้วชี้
ให้ลูกหลานและสามี ทำกิจการงานบ้านเรือน
ทีนั้นเกิดอาเพศ อุบัติเหตุไม่แชเชือน
จารีตย่อมฟั่นเฟือน ทำตระกูลให้สูญไป
พ่อแม่และลูกหลาน คนในบ้านไม่เกรงใคร
ด้านดื้อถือแต่ใจ ขาดเคารพนบนอบกัน
ครั้นเมื่อหญิงภรรยา อุตสาหะและขยัน
กิจการบ้านเรือนนั้น ตามหน้าที่มิเหลวไหล
ญาติมิตรของผัวมา สู่เคหาก็ปราศรัย
สงเคราะห์ด้วยปัจจัย ไมตรีจิตมิตรธรรม
ไม่นอกใจสวามี จิตภักดีอุปถัมภ์
รู้จัดและเก็บงำ ทรัพย์ผัวหามามอบหมาย
การงานทั้งสูงต่ำ ก็กระทำไม่เอียงอาย
ถือว่างานทั้งหลาย เป็นภาระตนกระทำ
ทำตนดุจรากแก้ว ลูกผัวแล้วอุปถัมภ์
ให้สุขทุกคืนค่ำ ตามสามารถอาจสนอง
ทีนั้นนิมิตร้าย ย่อมสูญหายได้ดังปอง
บ้านเรือนที่ปกครอง สวัสดีไม่มีภัย
ธรรมเนียมของตระกูล ก็จำรูญศิวิไลซ์
ทุกคนล้วนมีใจ ประสบสุขสนุกสนาน

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

◎ พระเจ้าโกศล ฟังพุทธนิพนธ์
ของพระทรงญาณ ท้าวหมดสงสัย
พระทัยชื่นบาน มีราชบรรหาร
ข้อสิบห้าไป

◎ มีพระยาหงส์ เหมราชสถิตดง
ยังป่าพนาลัย ออกจากพนาเวศ
สู่เขตเวียงชัย เข้าอยู่อาศัย
ปนกับฝูงกา

◎ คลุกคลีสมาคม เคารพนิยม
นบนอบกายา ดูไม่องอาจ
สมชาติวงศา คบกาพาลา
น่าละอายใจ

◎ ขอโปรดการุญ เป็นโทษหรือคุณ
ได้ทรงแก้ไข เพื่อให้นิกร
ราษฎรทั่วไป หมดความสงสัย
ในเหตุร้ายดี

◎ จึงพระสรรเพชญ์ ผู้ทรงเผด็จ
มารร้ายราวี ทรงพระดำรัส
แล้วตรัสพาที ว่ากาลแต่นี้
ผู้ทรงศักดิ์ใหญ่

◎ ผู้มีตระกูล วงศาประยูร
อธิปไตย ยกย่องอำนาจ
สิทธิ์ขาดเกินใคร ให้คนพาลไป
บังคับบัญชา

◎ แต่งตั้งยศศักดิ์ ไว้เป็นพวกพรรค
กอปรกิจปรึกษา ราชการงานเมือง
รุ่งเรืองศักดา แต่ไร้ปัญญา
ดีแต่สอพลอ

◎ ผู้ใหญ่ทำดี ก็คล้อยวาที
กล่าวคำยกยอ ครั้นทำชั่วไป
ก็ไถลนักหนอ ไม่คิดกล่าวขอ
ให้งดกระทำ

◎ ต่อหน้าสรรเสริญ กล่าวคำยอเยิน
ว่าอุปถัมภ์ ภายหลังกลับใจ
เที่ยวไขขานคำ นินทาประจำ
ด้วยเล่ห์มายา

◎ ครั้นได้อำนาจ ก็ถือโอกาส
ย่ำยีบีฑา กดขี่ข่มเหง
คะเนงวาจา ตำหนิด่าว่า
ให้ได้อับอาย

◎ กาเหมือนคนพาล ผู้มีสันดาน
จ้วงจาบหยาบคาย คบหาสมาคม
นิยมเป็นสหาย ยกย่องเป็นนาย
ย่อมอัปมงคล

◎ โบราณท่านว่า คบพาลพาลพา
ได้ผิดเป็นผล เหมือนอชาตศัตรู
พระผู้จอมชน คบเทวทัตคน
ผู้อันธพาล

◎ จับพระชนก ผู้ปิ่นเกล้าปก
นามพิมพิสาร จองจำทำโทษ
ชั่วโฉดสามานย์ จนสิ้นลมปราณ
ในตรุเรือนจำ

◎ ทรงทำปิตุฆาต กรรมเป็นอำนาจ
อนันตริยกรรม ไม่มีผู้ใด
แก้ไขอุปถัมภ์ กรรมย่อมน้อมนำ
ไปสู่อบาย

◎ หงส์สมัครคบหา อยู่ปนฝูงกา
ยกย่องเป็นนาย ทั้งนี้เป็นเหตุ
อาเพศทั้งหลาย จะอุบัติกราย
เกิดในโลกา

◎ หงส์เหมือนบัณฑิต หรือผู้ทรงฤทธิ์
อำนาจวาสนา ย่อมนิยมเยง
กลัวเกรงวาจา สติปัญญา
ทั่วทั้งสากล

◎ เพราะความประมาท ไม่รักอำนาจ
ความดีแห่งตน ยอมไปเกลือกกลั้ว
เมามัวพาลชน วิบัติเป็นผล
เกิดจากเสวนา

◎ กาลใดหมู่สัตว์ ตั้งใจวิรัติ
นิยมคบหา ท่านผู้บัณฑิต
มีจิตเมตตา รักใคร่พบพา
ปรารถนาหวังดี

◎ ผู้ใดมีศักดิ์ สงวนยิ่งนัก
รักในศักดิ์ศรี รักเกียรติของตน
ไม่ระคนกาลี ให้เสื่อมราคี
ชาติสกุลวงศ์

◎ การใดตนทำ กอปรทุจริตกรรม
ด้วยจิตประสงค์ เห็นแก่ลาภยศ
อนาคตยืนยง แต่เกียรติเสื่อมลง
ไม่ยอมทำไป

◎ แท้จริงความดี คนชั่วกาลี
ทำยากเหลือใจ เพราะขัดกับพื้น
ต้องฝืนวิสัย เหมือนว่ายชลาลัย
ทวนกระแสชล

◎ คนดีทำดี สมัครใจมี
ง่ายดายเป็นผล เพราะว่าวิสัย
น้ำใจของตน ย่อมปรารถนายล
แต่ความดีงาม

◎ การเสวนา สำคัญนักหนา
สัตว์ในโลกสาม เพราะต้องหมุนเวียน
ผลัดเปลี่ยนไปตาม ชะตาเลวทราม
หรือโชคราศี

◎ ชะตาคือกรรม ตนได้กระทำ
จะเป็นชั่วดี กรรมดีให้ผล
ดาลดลสุขี กรรมชั่วกาลี
ความทุกข์เป็นผล

◎ เมื่อรู้อย่างนี้ ต่างกระทำดี
ด้วยกันทุกคน ลางร้ายอาเพศ
เป็นเหตุวิกล กลับกลายดาลดล
ให้สุขสถาพร

◎ พระเจ้าโกศล สดับพุทธนิพนธ์
ทรงพยากรณ์ หมดสิ้นสงสัย
พระทัยหายนิวรณ์ ทูลฝันชิเนนทร
ข้อสิบหกพลัน

◎ ข้าแต่พระองค์ หม่อมฉันประสงค์
ทูลนิมิตฝัน ว่ามีหมู่เนื้อ
ไล่เสือผายผัน เข้าป่าพนาวัน
นึกแปลกในใจ

◎ กระต่ายหมูหมี ต่างอวดฤทธี
ไม่เกรงสัตว์ใด ยกหัวชูหาง
ท่าทางวางใหญ่ ละอายหายไป
ลืมชาติอาตมา

◎ ขอพระโลกเชษฐ์ โปรดบรรยายเหตุ
ข้อวิสัชนา เพื่อให้หม่อมฉัน
พลันสิ้นกังขา เหตุข้องปัญหา
พิศดูชอบกล

◎ พระทรงสำแดง ให้ประจักษ์แจ้ง
พระเจ้าโกศล ว่ากาลอนาคต
ปรากฏพาลชน กอปรอัปมงคล
ไม่เกรงนินทา

◎ ศิษย์คิดสู้ครู   ลูกย่อมไม่รู้
คุณบิดรมารดา   เมียกดขี่ผัว
ทำชั่วนานา   บ่าวไพร่ต่างพา
คิดคดต่อนาย

◎ ข้าทรยศจ้าว   ผู้ให้น้ำข้าว
เลี้ยงให้สบาย   สงฆ์อลัชชี
ไม่มียางอาย   วินัยทั้งหลาย
ต่างไม่นำพา

◎ สงฆ์ลัชชีเตือน   โดยฐานเป็นเพื่อน
อาจารย์อุปัชฌาย์   กลับดุขี่ข่ม
คารมหยาบช้า   ยกคำพาลา
หักหาญรานร้าย

◎ ผู้มีศีลสัตย์   ถึงคราววิบัติ
หลีกลี้หนีหาย   ไม่กล้าพูดจา
หลบหน้าอับอาย   พวกพาลกลับหมาย
สำทับข่มเหง

◎ พาลกำเริบใจ   หักหาญผู้ใหญ่
หวังให้กลัวเกรง   ตั้งพวกตั้งพรรค
ล้วนสมัครนักเลง   ไม่เคยยำเยง
คุณพระศาสนา

◎ ทีนั้นอาเพศ   เกิดอุบัติเหตุ
ยุ่งยากนานา   ศิษย์ห่อนเกรงครู
ข่มขู่นินทา   ว่าครูนั้นหนา
จะดีอะไร

◎ ครูเหมือนเรือจ้าง รับส่งข้ามทาง
บุคคลมาไป จะคิดบุญคุณ
เจือจุนทำไม เพราะเป็นวิสัย
หว่านพืชหวังผล

◎ ฝ่ายบุตรธิดา ทารุณหยาบช้า
ต่อพ่อแม่ตน ท่านให้กำเนิด
บังเกิดเป็นคน กิเลศปะปน
ของชาวโลกีย์

◎ ภรรยาชั่วร้าย แง่งอนห่อนอาย
ขู่ชายสามี หากินเกียจคร้าน
งานบ้านไม่มี คืนค่ำจรลี
คบนักเลงโต

◎ บ่าวไพร่ใจบาป ละโมบโลภลาภ
โอหังยะโส ต่อหน้ามะพลับ
ลับหลังตะโก หลอกนายหน้าโง่
ด้วยเล่ห์พาลา

◎ ข้าเก่าเต่าเลี้ยง เจ้าว่าโต้เถียง
ไม่เกรงอาชญา คบคนต่างด้าว
ท้าวต่างภาษา เพราะเห็นดีกว่า
เจ้านายของตน

◎ สงฆ์อลัชชี ชวนกันย่ำยี
คำสอนทศพล อุปัชฌายาจารย์
กล่าวขานพร่ำบ่น กลับเห็นเป็นคน
ล่าช้าสมัย

◎ ละทิ้งกิจวัตร ต่างไม่ปฏิบัติ
พระธรรมวินัย ห่มกาสาวพัสตร์
ลวงสัตว์ทั่วไป ให้หลงตายใจ
ทำลายศาสนา

◎ เมื่อใดมวลสัตว์ สังวรวิรัติ
ในธรรมเทศนา รู้จักบาปบุญ
โทษคุณธรรมา เว้นการชั่วช้า
นิยมศีลธรรม

◎ ต่างทำหน้าที่ บำเพ็ญกรณี
ไม่คิดก่อกรรม มีความกตัญญู
ท่านผู้อุปถัมภ์ หาโอกาสนำ
คุณตอบแทนสนอง

◎ มีจิตไมตรี โอบอ้อมอารี
กันเหมือนพี่น้อง แผ่เผื่อเจือจุน
อุดหนุนสิ่งของ เปลื้องความขัดข้อง
ลบที่มืดดำ

◎ รู้จักคารวะ อปัจจายนะ
ท่านผู้อุปถัมภ์ อีกทั้งหมู่สงฆ์
ผู้ทรงพระธรรม ปฏิบัติสืบนำ
อายุศาสนา

◎ ทีนั้นเหตุร้าย ก็พลันสูญหาย
มนุษย์ต่างรักษา จารีตประเพณี
ความดีบูชา เป็นสุขถ้วนหน้า
อยู่ในศีลธรรม

วสันตดิลกฉันท์ ๑๔

◎ ดูราประชานิกรสัตว์ ชินตรัสเถอะจงจำ
หวังสุขวิรัติปทุษกรรม มนมุ่งประโยชน์ดี
ทำตามพระพุทธวจนสอน ลุอมรวิมลศรี
โชคชัยประดุจศศิรวี วรโชติกระจ่างฉาย

อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

◎ โอ้เพื่อนมนุษย์ข้า รจนาภิปรายหมาย
ด้วยมุ่งกมลคลาย ทุรเกิดกะปวงชน
ด้วยเดชวจีสัตย์ และติรัตน์สุโสภณ
ศักดิ์สิทธิ์ ณ สากล มละทุกข์ประชาคลาย

กาพย์ฉบัง ๑๖

◎ ปางพุทธศกล่วงผาย สองพันเศษปลาย
ห้าร้อยยี่สิบสองพรรษา
◎ ปีมะแมเอกศกคณนา เดือนอ้ายเคลื่อนคลา
ชุณหปักษ์พฤหัสบดี
◎ ภัทรมหาราชภูมี สิริกิติ์ราชญี
อโยธยาสยามินทร์
◎ ถวัลยราชธรณินทร์ จักรีนฤบดินทร์
นวมรัชรังสฤษฏ์
◎ ดำรงราชย์โดยทศพิธ สุขุมวิจิตร
ธ แผ่พระเกียรติปรากฏ
◎ ขยมผนวชนามยศ ติสสะชิโนรส
เทพญาณโมลีทรงประทาน
◎ ประพนธ์ฉันท์ไว้ตำนาน ใช่อวดโวหาร
ชาวอารยชาติภาษา

◎ เพื่อเฉลิมพากย์รจนา โบราณธีรา
ท่านได้บัญญัติประพันธ์
◎ ขอเดชไตรรัตน์ขจัดกัน ปวงภัยอนันต์
ขอให้บำราศอาตมา
◎ ริเริ่มเติมต่อกถา ขอสติปัญญา
สนับเสนอบันดาลดล
◎ จุ่งขจัดโมหะมืดมน ข้อความประพนธ์
ตำรับฉบับทวยธีร์
◎ ไว้เป็นเครื่องเจิมเฉลิมศรี จังหวัดปัตตานี
มีสุดกวีรจนา
◎ กาพย์โคลงฉันท์เป็นตำรา ให้กุลบุตรธิดา
ศึกษาสำเหนียกเอาภาร
◎ สาธุชนปองธรรโมฬาร ข้อความพิสดาร
เชิญยลยุบลแถลง
◎ แม้นพลาดกถาใดแจง ปราชญ์โปรดสำแดง
แก้ไขเติมต่อพองาม
◎ อวสานของเรื่องตาม พุทธทำนายความ
วิจารณ์ไว้ใส่ใจเทอญ

โลกธรรมนิติ

ไทยสร้างสยามคำโคลง

◎ รักชาติทุกสิ่งพร้อม ยอมสละ
รักศาสน์ปฏิบัติธรรมะ ใหญ่น้อย
รักกษัตริย์ภักดีพระ ผู้ผ่าน ไผทนา
รักเกียรติชั่วเท่าก้อย งดเว้นห่างไกล

◎ ชาติไทยพันธุ์เลือดเนื้อ สืบมา
มีแม่วสุนธรา อยู่ยั้ง
ดำรงชีพเลี้ยงชีวา สืบสุข สราญนา
บรรพบุรุษก่อตั้ง แต่เบื้องเบาราณ

◎ ท่านสละทุกสิ่งพร้อม ชีวิต
ฝังแผ่นดินบูชิต ชาติไว้
ให้ปวงลูกหลานสถิต สุขสืบ สกุลนา
ชาติเอกราชอยู่ได้ เพราะพร้อมเพรียงกัน

◎ ประชุมพลันเลิกพร้อม เพรียงกัน
ไม่ฝ่าฝืนบทบัญ- ญัติไว้
เชื่อผู้ใหญ่มีธรรม์ มิข่ม เหงนา
พระและเจดีย์เทิดให้ เจ็ดนี้สามัคคี

◎ สามัคคีผลเลิศล้น คณนา
สามารถอาจรักษา ชาติได้
ทั้งเป็นตบะเดชา หวั่นแก่ ศัตรูนา
ไทยร่วมไทยกันไว้ จักได้สุขสันต์

◎ ฉะนั้นเราร่วมจิตสร้าง ชาติไทย
ให้มั่นคงสืบไป ชั่วฟ้า
เนื้อเลือดชีพบรรลัย ยอมสละ สิ้นนา
ให้ชาติอยู่คู่หล้า ชื่อก้องเกียรตินาน

◎ มงโกลธารเลือดเนื้อ เผ่าไทย
ไหลหลั่งถั่งลงไป สู่ใต้
เพราะถูกริปูภัย มากเล่ห์ ผจญนา
ยั้งหยุดถิ่นสุดได้ เพรียกพร้องไทยสยาม

◎ นิยามก่อนพุทธศกได้ สี่พัน เศษเฮย
ชนชาติไทยมีบรรพ์ บุรุษโพ้น
อาศัยแถบเขาอัล- ไตยิ่ง ใหญ่นา
ประวัติศาสตร์โลกโน้น กล่าวไว้หลักฐาน

◎ การครองชีพมักด้วย เผือกมัน
หรือล่าสัตว์ตามอรัญ ใหญ่น้อย
ครั้นเมื่อหมดสิ้นผัน ย้ายเปลี่ยน ถิ่นนา
กินอยู่อย่างต่ำต้อย เพราะด้อยปัญญา

◎ ต่อมารู้อยู่ยั้ง หลักฐาน
ปลูกพืชและกอปรการ สัตว์เลี้ยง
สร้างเคหะเพิงสถาน ขนำที่ อยู่นา
รู้รักสังคมเพี้ยง ญาติเชื้อวงศ์กัน

◎ ครั้นการหาเลี้ยงชีพ ฝืดเคือง
ทั้งโรคภัยแรงเรือง หั่นห้ำ
ฤดูกาลเปลี่ยนเนืองเนือง วิปริต ไปนา
ถูกวิกฤตวิบัติซ้ำ เคลื่อนย้ายสถานไป

◎ อาศัยลุ่มแม่น้ำ ฮวงโห
หรือยั่งจื้อใหญ่โต ลึกกว้าง
ทั้งสองฝั่งภิญโญ ดูสร ล้ายนา
ไทยช่วยกันสืบสร้าง ปลูกบ้านแปลงเมือง

◎ เนื่องปริมาณมากขึ้น โดยกาล
ครองชีพยังสำราญ ยิ่งถ้วน
ขยายเขตอุดมสถาน สองฝั่ง น้ำนา
จนสุดเหนือใต้ล้วน พี่น้องผองไทย

◎ ใจยังไหวหวั่นด้วย โลกธรรม
พลีบัตรแปลงผีอำ เซ่นเจ้า
เชื่อวิญญาณไม่เชื่อกรรม สรรเสก ให้นา
ไหว้บุรพชนค่ำเช้า สืบสร้างอิษฎิกร

◎ สมัยก่อนพุทธศกได้ สองพัน เศษเฮย
ไทยช่วยไทยช่วยกัน สืบสร้าง
อาณาจักรชคัตสรรพ์ แห่งชาติ ไทยนา
ไทยเรียกอ้ายลาวบ้าง เรียกร้องไทยมุง

◎ นครลุงนามเกียรติก้อง กรุงไทย
ตั้งอยู่เหนือน้ำไป ใหญ่กว้าง
รัฐราษฎร์ร่วมกายใจ สรรค์เสก ขึ้นนา
เอกนครไทยสร้าง เทียบด้วยเมืองสรวง

◎ เมืองลูกหลวงชื่อพร้อง นครปา
ตั้งอยู่ใต้ตอนวหา ยั่งจื๊อ
เป็นเมืองท่าเภตรา ใหญ่ยิ่ง ไทยนา
ชาววิเทศมาขายซื้อ ทั่วผู้หฤหรรษ์

◎ พรรค์ไทยมั่งทรัพย์ด้วย ในดิน
ปลูกพืชพันธุ์หากิน ค่ำเช้า
ในน้ำมั่งมีสิน แร่ธาตุ สัตว์นา
กอปรกิจค้าเข้าเค้า อยู่เหย้าเฝ้าเรือน

◎ เงือนหลายทองมากพร้อม　　พัสดุ์สถาน
มั่งทรัพย์ศฤงคาร　　พรั่งพร้อม
กทาธิกิจกรรมการ　　เห็นทิฏฐ ธรรมนา
อำนาจบุญเพรงห้อม　　สุขแม้นหลากสวรรค์

◎ ครั้นก่อนพุทธศกได้　　พันหก ร้อยเฮย
ชนชาติจีนคดก　　สู่แคว้น
เหตุทัพตาดตีฉก　　แตกพ่าย มานา
ไทยตาดต่างฝ่ายแปร้น　　ก่อเค้าสงคราม

◎ ความประมาทดุจแม้น　　ความตาย
ไทยมุ่งกอปรกิจหมาย　　ทรัพย์ไว้
ไม่เตรียมรับอันตราย　　จากดัส กรนา
ชาติพินาศเอกราชไซร้　　เหตุด้วยลืมตน

◎ ชุมชนไทยต่างล้วน　　รักสงบ
ครั้นเมื่อถึงคราวรบ　　ไม่คร้าม
ปุงคพรถปุงคพ　　พร้อมพรั่ง กันนา
อริปไตยใครข้าม　　ชีพม้วยยอมพลี

◎ ปางปีพุทธศกได้　　พันสาม ร้อยเฮย
ชนชาติไทยอุยยาม　　สืบสร้าง
อาณาจักรเรืองนาม　　สิบสองจุ ไทยนา
มีราชธานีแถงอ้าง　　ประวัติไว้สืบมา

◎ สมญาธรณิศร์ไท้　　ขุนบรม
ทวยราษฎร์สโมสรสม-　　มติให้
เป็นมหากษัตรย์อภิกรม　　ปฐมแรก เริ่มนา
ทรงทศพิธธรรมไซร้　　ไพร่ฟ้าสุขสันต์

◎ พระราชทานทรัพย์ทั้ง เสรี ภาพแฮ
แก่พสกนิกรพราหมณ์ชี ทั่วผู้
เพื่อให้กอปรกรณีย์ หน้าที่ ตนแฮ
ควรภักดีสำนึกรู้ ร่มเกล้าบารมี

◎ ทรงศีลาวัตรพร้อม เบญจางค์
พิศจริยธรรมสรรพางค์ เพริศพร้อม
เป็นนิทัศน์พสกนิกรทาง ประพฤติชอบ
มีหิโรตตัปปะห้อม แวดล้อมมโนธรรม

◎ ทำกิจสละสุขทั้ง กายใจ
แม้ชีพจักบรรลัย สละได้
เพื่อพิทักษ์อธิปไตย เอกราช ชาติเฮย
หวังประโยชน์สุขให้ ไพร่ฟ้าสุขสันต์

◎ บรรหารราชกิจด้วย ยุติธรรม
ปราศจากอคตินำ ราษฎร์ให้
ประกอบกิจโดยสัม- มาชีพ กันแฮ
ต่างอยู่สุขสมานใต้ ร่มเกล้าบารมี

◎ ปรีดีโอนอ่อนผู้ ทรงวุฒิ
ตามเหตุผลบริสุทธิ์ เที่ยงแท้
พราหมณ์ชีสมณะสดุตย์ ราชวัตร พระนา
ทรงข่มถัมภะแล้ ไม่ดื้อถึงองค์

◎ ฝึกทรงจิตไม่ให้ อกุศล วิตกเฮย
บังเกิดขึ้นในกมล ใหญ่น้อย
เพื่อให้ประชาชน อยู่ร่ม เย็นแฮ
ต่างยกย่องกล่าวถ้อย พร่ำพร้องสดุดี

◎ แม้มีอำนาจใช้ ลงทัณฑ์
แต่ไม่ทรงหุนหัน ขุ่นแค้น
ไพบูลย์สติสัมปชัญ- ญะรอบ คอบเฮย
นำยุติธรรมสู่แคว้น ไพร่ฟ้าประชาชี

◎ มีพระทัยกอปรด้วย กรุณา
ไม่เบียดเบียนประชา ทั่วแคว้น
รักราษฎร์ดุจวงศา ของพระ องค์แล
ราษฎร์ทุกข์พระทุกข์แม้น เปรียบด้วยพระองค์

◎ ทรงอดกลั้นต่อผู้ ทำลาย
ชนะชั่วเอาดีหมาย ต่อสู้
ลงทัณฑ์พิเคราะห์ราย รอบคอบ
ประกอบเหตุผลรู้ แก่ผู้ลงทัณฑ์

◎ บัญชาราชกิจด้วย ปรีชา
ไม่มุ่งร้ายมุ่งหา ประโยชน์ไว้
ผู้อื่นกล่าวนินทา หรือสร เสริญเฮย
ทำสุดสามารถได้ เกียรติแท้ของตน

◎ ผลดีชั่วเกิดขึ้น จากเหตุ
เหตุชั่วจงสังเกต ทุกข์ได้
เหตุดีลุบุญเขต เลอสุข
ดีชั่วตนทำไว้ สืบสร้างสนองงาน

◎ โองการเจ็ดราชบุตรให้ สร้างนคร
ทั่วเทศทิศแผ่ผงอน ใหญ่กว้าง
เสนางค์เหล่ากรรโมปกรณ์ พลไพร่ หลายนา
เมืองลูกหลวงดูสล้าง สรล้ายธรริน

◎ วิจินเขตแว่นแคว้น แดนดิน
ปางธรณิศวร์แผ่ธรณิน เก่าพู้น
เยี่ยงจักรพรรดิศัตรูชิน ทั่วทิศ เทศนา
แผ่กฤษดัศวเมธนู้น แต่เบื้องบุรพกาล
◎ ลานนาลานช้างแว่น แคว้นไทย
เมืองใหญ่น้อยทั่วใน แหล่งหล้า
เป็นที่อยู่อาศัย ชนชาติ ไทยนา
นานนับสามร้อยห้า สิบได้ปีหมาย
◎ งายศกพันหกร้อย ห้าสิบ ปีเฮย
โยนกขอมจอมมหิป พิชิตได้
โดยอ้างสิทธิกินกริบ เพราะม่าน สละนา
ขอมกดขี่ไทยให้ เดือดร้อนนัปการ
◎ ไป่นานไทยอยู่ใต้ อำนาจ ขอมเอย
วีรบุรุษพรหมสามารถ เดชกล้า
รวมไทยขับขอมปลาต จากถิ่น ไทยนา
สร้างราชธานีเลอหล้า เพรียกพร้องชัยปราการ
◎ กาลพุทธศกล่วงได้ พันเจ็ด ร้อยเฮย
ชัยสิริถูกมอญเผด็จ พ่ายแพ้
ทรงอพยพระเห็จ สู่อู่ ทองนา
สืบกษัตริย์เชียงรายแล้ อยู่ยั้งสืบมา
◎ เจ้าไทยพาพรรคพ้อง แยกไป
อพยพสู่นครไทย ใหญ่กว้าง
เป็นศูนย์จุดรวมใจ ชนชาติ ไทยนา
ขุนชื่อกลางหาวข้าง พ่อจ้าวบางยาง

◎ ปางนี้ไทยอยู่ใต้ ปกครอง ขอมเฮย
ถูกกดขี่ตามครรลอง ไพร่เจ้า
ใช้ทำกิจการของ ผู้เฉก นายนา
ขอมเคี่ยวเข็ญเย็นเช้า เยี่ยงเจ้าเหนือหัว

◎ ตัวตายเพราะต่อสู้ สงคราม
ดีกว่าชาติมีความ พ่ายแพ้
ศัตรูหมิ่นเหยียดหยาม เกียรติศักดิ์ เรานา
ผู้รักชาติแน่แท้ อยู่ได้ฤๅหนอ

◎ พ.ศ. พันแปดร้อย โดยกาล
ไทยร่วมไทยรอนราญ เศิกห้าว
ขอมเจ้าถิ่นครองสถาน สยามด่าน หน้านา
ไทยยึดครองเป็นจ้าว ชื่อพร้องสุโขทัย

◎ ใจรักชาติส่งให้ เสียสละ
ทรัพย์ลูกเมียอวัยวะ ชีพด้วย
ไว้เป็นสิ่งอมตะ สืบประวัติ ตนนา
ยืนอยู่มิรู้ม้วย โลกซร้องสรรเสริญ

◎ เชิญบางกลางหาวพ่อเจ้า เมืองบาง ยางเฮย
ร่วมกับขุนผาเมืองปาง กอบกู้
สุโขทัยเพื่อเป็นทาง สร้างชาติ ไทยนา
ไทยช่วยไทยร่วมสู้ สืบสร้างสกุลไทย

◎ ลูกไทยสร้างเกียรติกู้ เกียรติสกุล
ลูกสุภาพอ่อนละมุน แม่ให้
ลูกสง่ายิ่งเกียรติคุณ เพราะพ่อ ให้นา
ลูกสามารถครองโลกได้ ลูกให้ลูกเอง

◎ ไทยเชวงไทยเดชด้วย สามัคคี
ไม่แก่งแย่งแข่งดี เด่นไซร้
ผาเมืองเทิดศักดิ์ศรี ขุนเพื่อน
เป็นพ่อขุนนเรศร์ไท้ เฟื่องฟุ้งกรุงไทย
◎ ไผทอินทราทิตย์เจ้า สุโขทัย
ครองราชอธิปไตย ทั่วหล้า
มีเมืองลูกหลวงใน สี่ทิศ ล้อมนา
รวมชาติไทยแกร่งกล้า ทั่วแคว้นแดนนคร
◎ เบื้องตีนนอนชื่อพร้อง สัชนาลัย
คือสวรรคโลกใน กษณะนี้
เป็นเมืองลูกหลวงไทย แรกเริ่ม ปฐมนา
ต้านดัสกรจรรี้ จู่เข้าพระนคร
◎ เบื้องหัวนอนเพรียกพร้อง สองแคว
คือพิษณุโลกสองกระแส ฝั่งน้ำ
ชินราชพิลาสแล ประดิษ ฐานนา
ต้านดัสกรรุกล้ำ สู่ด้าวธานี
◎ ปัจจิมมีชื่อพร้อง สระหลวง
พิจิตรคนทั้งปวง เรียกร้อง
ต้านศึกรุกทะลวง จากทิศ เทศนา
เมืองลูกหลวงยกย้อง ปกป้องสุโขทัย
◎ ในหนบูรพ์เพรียกพร้อง ชากัง ราวเฮย
เรียกชื่อกำแพงเพชรดัง บัดนี้
ต่อต้านศึกควิวควัง ล้ำรุก มานา
เมืองลูกหลวงเยี่ยงชี้ แวดล้อมกรุงไทย

◎ ทรามวัยนามมิ่งท้าว นางเสือง
โอรสสามรุ่งเรือง เดชกล้า
ธิดาสองแม่ยั่วเมือง ควรแก่ ขุนนา
ครองราชไทยไพร่ฟ้า สุขแม้นเมืองสรวง

◎ ปวงไทยใจชาติเชื้อ ทหาร
สายเลือดสืบมานาน ก่อนโพ้น
สุโขทัยพระร่วงขาน นามปิ่น ไผทนา
ร่วมปราบขอมครั้งโน้น สืบไว้ลูกหลาน

◎ สามชนผ่านแว่นแคว้น เมืองฉอด
เห็นเพื่อนไทยอยู่รอด จิตแล้ง
มุ่งหวังจักเป็นยอด ขุนพ่อ เมืองนา
หากเหตุพาลกลั้นแกล้ง รุกแคว้นสุโขทัย

◎ ชาวไทยอย่าคิดร้าย กันเอง
ชาติอื่นจักข่มเหง หมิ่นได้
ชาติเองขาดยำแยง แว้งตอบ เอานา
เฉกช่วยกันสาวไส้ เรียกให้กากิน

◎ ศรีอินทราทิตย์เจ้า จอมคน
ราชบุตรน้อยยกพล ต่อสู้
ชนช้างรบสามชน พระพ่าย จะแจนา
ราชบุตรรุดเข้ากู้ รอดแพ้สงคราม

◎ รามคำแหงพระเจ้า ใจฉกาจ
ทรงขับพระคชาชาติ แกว่นกล้า
เผด็จศึกช่วยปิตุราช เมืองฉอด ปลาตนา
รวมชาติอยู่คู่ฟ้า เกียรติก้องวีรกรรม

◎ ทรงบำเรอชนกทั้ง ชนนี
ได้สิ่งของรสดี เลิศแล้ว
เนื้อปลาหมากพลูมี นบนอบ ถวายนา
ผ้าผ่อนเงินทองแก้ว ทุกครั้งท่อเมือง

◎ เบื้องพระชนกนาถเจ้า สวรรคต
กุลเชฏฐ์บานเมืองยศ นเรศร์ไท้
กิจบำเรอพี่ทั้งหมด ดุจพ่อ แม่นา
เมื่อพี่ทิวงคตไซร้ พระได้ครองเวียง

◎ เสียงชมเสียงเล่าอ้าง ปางทรง ราชย์เฮย
ขุดตระพังโสรจสรง ช่วงใช้
ราบเป็นทุ่งนาดง เป็นป่า สวนนา
ปลามากข้าวหลายไซร้ ไพร่ฟ้าหน้าใส

◎ ใครใครจักใคร่ค้า สิ่งใด
ขุนไม่เอาจกอบใน สิ่งนั้น
ให้เสรีภาพตามใจ ทั่วถิ่น ไทยนา
หลวงห่อนตามกีดกั้น พ่อค้าหน้าหงาย

◎ หมายให้ทั่วไพร่ฟ้า ข้าไท
มั่นจิตกอปรกิจใด อย่าคร้าม
ลูกเจ้าลูกขุนใจ ไม่ซื่อ ต่อนา
สินระบาดสินบนห้าม ลูกเจ้าลูกขุน

◎ บุญเพรงไพร่หน้าปก ถ้อยความ มีเฮย
กิจด่วนน้อยใหญ่ตาม ดัดดั้น
สั่นกระดิ่งแขวนยาม ในปาก ประตูนา
ยินเรียกสวนความหั้น ไพร่ฟ้าจึงชม

◎ ให้ระดมสืบสร้าง พืชพันธุ์
ป่าหมากพลูอเนกนันต์ มิ่งไม้
ใครสร้างลุแก่มัน หมดทั่ว กันนา
ใครหมั่นใครขยันได้ สืบไว้ลูกหลาน

◎ โองการขุดสระน้ำ กลางนคร
ให้หมู่พสกนิกร ดื่มใช้
ฤดูแล้งปั่วนางจร อาบดื่ม กินนา
เหมือนดื่มน้ำโขงไซร้ สภาพน้ำเย็นใส

◎ สุโขทัยรายรอบด้วย ตรีบูร
วารอบสามพันพูน สี่ร้อย
ตระหง่านยิ่งแมนสูร สรรค์เสก ปานฤๅ
ยากดัสกรใหญ่น้อย อาจเอื้อมทำลาย

◎ ภายในนครอเนกสร้าง พระมาศ
พระอัฏฐารสโลกนาถ ใหญ่น้อย
พิหารฉลุทาบทองภาสวร์ รุจิเรข เลอนา
ธาตุสรล้ายยิ่งร้อย คู่หล้าบารมี

◎ คามวาสีสถิตเจ้า ปู่ครู
สอนปริยัติเชิดชู ศาสน์ไว้
เทิดคุณสัพพัญญู รู้กฎ กรรมนา
พุทธศาสน์จรรโลงได้ ยิ่งห้าพันปี

◎ อรัญวาสีปู่เจ้า สังฆราช
สอนปฏิบัติธรรมชาติ โลกนี้
ทุกสิ่งอย่าผูกขาด ของแห่ง ตนนา
วางว่างสองอย่างชี้ ปล่อยไว้จรไป

◎ ลมหายใจออกเข้า ตราบใด
เรื่องวุ่นมีในใจ ตราบนั้น
หมดลมต่อเมื่อไร เรื่องวุ่น หมดนา
ปราชญ์ตัดยาวให้สั้น สติตั้งสังวร

◎ ชาวนครทั่วหน้า ศรัทธา
ชอบมักทานศีลภาวนา ไป่ยั้ง
คำสอนพุทธศาสนา ซึ้งซาบ ใจนา
ละชั่วทำดีตั้ง จิตให้ผ่องใส

◎ ในพรรษาฝูงท่วยได้ สมาทาน ศีลเฮย
พุทธมนต์ศาสตร์สาร พร่ำพร้อง
ฟังธรรมเทศน์ตามกาล จากปู่ ครูนา
เทพมนุษย์ต่างแซ่ซร้อง ทั่วผู้หฤหรรษ์

◎ ออกพรรษาทั่วหน้า ทั่วใจ
ทอดกฐินตามวินัย พระเจ้า
สงฆ์สวดอยู่สถิตไกล อรัญญิก พู้นนา
ทุกรูปมุ่งมาดเฝ้า รับห้าอานิสงส์

◎ จงจินต์ประดิษฐ์สร้าง บริพาร กฐินเฮย
หมอนนั่งนอนตระการ สรล้าย
พนมหมากดอกไม้ทาน เบี้ยญิบ ล้านนา
ฝูงท่วยปั๋วนางคล้ายคล้าย สืบสร้างโอยทาน

◎ กาลกลับเข้าสู่บ้าน วังเวียง
แต่ป่าแก้วแถวเรียง จดเท้า
หัวลานสนั่นด้วยเสียง เลื่อนขับ ประโคมนา
เสียงโห่ร้องเล่นเย้า สุดแท้สุขใจ

◎ สุโขทัยทิศทั้งสี่ มีประตู หลวงเฮย
คนเบียดเสียดเข้าดู ท่านเหล้น
ไฟเทียนอึกทึกหู แทบจัก แตกนา
ต่างสนุกวิ่งโลดเต้น เฉกแม้นเมืองทลาย

◎ หญิงชายพานดีดเพลี้ย ดนตรี
ร้องเรียกขานนามมี กึกก้อง
ยัดเยียดเบียดเสียดสี หน้าแฉ่ง ทั่วนา
บุญเทศกาลแซ่ซ้อง ค่ำแล้วคืนสถาน

◎ สำราญทุกทั่วถ้วน ปวงชน
ทำเหตุดีมีผล เลิศแล้
เหตุชั่วอัปมงคล แท้เที่ยง จริงนา
ใครห่อนฝ่าฝืนแก้ ชั่วให้กลายผล

◎ ตนรับกรรมที่สร้าง ปางบรรพ์
กรรมที่ปัจจุบันสรรค์ ชาตินี้
เกิดมาเพื่อสนองกรรม์ น้อยใหญ่ ตนนา
ตายเกิดเวียนวนชี้ เยี่ยงเท้ารอยโค

◎ โอโรคที่เกิดขึ้น ในกาย
หมออาจรักษาหาย ขาดได้
แต่โลกที่วุ่นวาย ขาดสิ่ง ประสงค์นา
ธรรมเท่านั้นจักให้ สิ่งนั้นพอเพียง

◎ โลกเที่ยงทุกสิ่งล้วน ยั่งยืน
ใครจะยึดจะฝืน ห่อนได้
ดุจไฟใส่เชื้อฟืน ไหม้หมด สิ้นนา
รู้เท่าอย่างนี้ไซร้ สุขแท้แก่ใจ

วีรบุรุษไทย

◎ ชีพอยู่หรือชีพต้อง จากไป
วีรบุรุษมิสนใจ เรื่องนี้
ชีพอยู่จักทำไฉน สร้างประ โยชน์นา
ให้เพื่อนร่วมชาติชี้ เยี่ยงไว้อนุสรณ์

◎ รามคำแหงยุพราชเจ้า ชาญฉกาจ
ขับพระคชาชาติ แกว่นกล้า
เผด็จศึกช่วยปิตุราช ทัพฉอด ปลาตเฮย
รวมชาติอยู่คู่หล้า เกียรติก้องสุโขทัย

◎ นเรศวรวีรราชเจ้า จอมไผท
ทรงประกาศอธิปไตย ทั่วด้าว
ให้ไทยเร่งผดุงชัย สร้างชาติ ไทยนา
ไทยเทิดไทยไทยก้าว สู่ด้าวไทยเกษม

◎ เจ้ากรุงธนกอบกู้ อิสรภาพ สยามเฮย
รวมวิรชนไทยปราบ พม่าได้
มอบเอกราชให้ตราบ เท่าทุก วันนา
ไทยอยู่สุขเพราะไท้ ธิราชสร้างวีรกรรม

◎ รักชาติทุกสิ่งพร้อม ยอมสละ
ทรัพย์ลูกเมียอวัยวะ ชีพด้วย
ไว้เป็นสิ่งอมตะ สืบประ วัติเฮย
ยืนอยู่ไม่รู้ม้วย โลกซ้องสรรเสริญ

◎ คันฉ่องเถรม่านเจ้า เมืองแครง
รามเกียรติศิษย์ชี้แจง เหตุให้
หงสาคิดระแวง ให้ฆ่า นเรศวร์นา
เถรบอกรหัสไว้ นเรศวร์ได้สังวร

◎ เสียมเพรียมเถรม่านเจ้า จอมอุบาย
สอนเลศตองอูหมาย หลีกลี้
ทัพนเรศวร์ซึ่งผันผาย จากอยุธ ยานา
ให้ชาติพ้นป่นปี้ จากเจ้าเข้าครอง

◎ นรสิงห์พันท้ายเยี่ยง ยอมสละ
พลีชีพเทิดราชะ เยี่ยงไว้
หน้าที่ยิ่งชีวะ เสนอโลก ไว้แฮ
เป็นเยี่ยงอนุชนได้ สืบสร้างศักดิ์ศรี

วีรสตรีไทย

◎ นักปราชญ์ผู้ซาบซึ้ง เหตุผล
ใช่แต่บุรุษชน เท่านั้น
สตรีหากมีกมล สมรรถภาพ สูงนา
ควรยกย่องเทียบชั้น ปราชญ์ได้ดุจกัน

◎ สุริโยทัยพระแม่เจ้า วีร สตรีแฮ
แซงทัพเจ้าแปรชนะ จักรพรรดิ์จ้าว
ถูกฟันพระอังสะ สะพายแล่ง ขาดนา
สูญชีพพิทักษ์ท้าว เทิดด้าวแดนไทย

◎ จันมุกสองพี่น้อง หญิงถลาง
ยอดวิรสตรีทาง ถิ่นใต้
คุมทัพขับพม่าปาง ศึกใหญ่ ปดุงนา
ท้าวเทพสตรีพี่ได้ ฝ่ายน้องศรีสุนทร

◎ คุณหญิงโมแม่เจ้า ชาวไทย อีสานเฮย
พลีร่างเพื่อชาติใจ พิทักษ์เหย้า
รวมทัพขับอนุไป ปลาตถิ่น ไทยนา
พระนั่งเกล้าโปรดเกล้า โปรดท้าวสุรนารี

◎ ประวัติบุรุษทั้ง สตรี
เป็นเยี่ยงนำวิถี ชีพได้
รอยเท้าเหยียบธรณี เหมือนแผ่น หินแฮ
เป็นประวัติศาสตร์ไว้ ชั่วฟ้าชั่วดิน

บิดามารดา

◎ ธนาคารแม่แท้ ของเรา
ลูกขัดเงินเบิกเอา ย่อมได้
รักลูกยิ่งภูเขา เพราะเมต ตานา
แม้เลือดในอกไซร้ แม่ให้ลูกกิน

◎ พ่อแม่คือท่านท้าว มหาพรหม
บุตรจึ่งควรนิยม นอบน้อม
มนุษย์เทพชื่นชม ประสาท พรนา
เป็นมิ่งมงคลพร้อม พรั่งด้วยสวัสดี

◎ พ่อแม่อุตส่าห์เลี้ยง ลูกสิบ คนเฮย
ดุจเทพในไตรทิพย์ อาจได้
ลูกสิบต่างกระซิบ กล่าวเกี่ยง กันแฮ
ทิ้งทอดพ่อแม่ไว้ ยากไร้แสนเข็ญ

◎ พ่อแม่สามารถเลี้ยง ลูกชาย หญิงเฮย
ยามเฒ่าหวังลูกหมาย รับใช้
ยามไข้ทุกวันงาย หวังรัก ษานา
ยามชีพลับจักได้ สืบสร้างสกุลวงศ์

◎ บุตรประพฤติชอบด้วย มารดา บิดาเฮย
ย่อมประสบมิ่งมังคลา ทั่วผู้
มนุษย์เทพทั่วโลกา ย่อมกล่าว ชมนา
พรหมเมศวร์ส่องเนตรรู้ ย่อมให้พรชัย

◎ บุตรธิดาควรนอบน้อม ในกมล
ระลึกพ่อแม่ตน ค่ำเช้า
จักเกิดสวัสดิมงคล ใหญ่ยิ่ง
มนุษย์ทั้งเทพเจ้า จักซ้องอวยพร

◎ พ่อแม่รักลูกนี้ รักจริง
ใช่ดุจเพื่อนชายหญิง อวดอ้าง
ลูกอย่าคิดประวิง คุณตอบ ท่านนา
เป็นมิ่งขวัญสืบสร้าง สวัสดิ์ให้แก่ตน

◎ คุณพ่อแม่มากล้น คณนา
เทียบสมุทรภูผา ป่าไม้
เกินกล่าวอุปรมา คุณท่าน ได้ฤๅ
บุตรพิทักษ์จิตท่านได้ ดั่งนี้คุณสนอง

◎ พ่อแม่เป็นมิตรแท้ ในเรือน ตนเฮย
ผู้อื่นห่อนเสมอเหมือน ท่านได้
เราบกพร่องท่านเตือน ให้สติ
เราทุกข์ท่านปลอบให้ จิตแผ้วสุขเกษม

◎ ลูก เก่งลูกกอบกู้ เกียรติสกุล
ลูก สุภาพอ่อนละมุน แม่ให้
ลูก สง่ายิ่งเกียรติคุณ เพราะพ่อ ให้นา
ลูก อาจครองโลกได้ ลูกให้ลูกเอง

เศษรามเกียรติ์
ของพระพรหมมุนี (อุปกาโส) วัดราชประดิษฐ์ พระธรรมโมลี (ติสฺสโร) ประพันธ์ เป็นโคลงสี่

◎ วันเดือนปีท่านให้ บวกกัน
เศษหย่อนเจ็ดทายพลัน อย่าช้า
เศษเกินเจ็ดอย่างัน เจ็ดลบ เหลือนอ
เหลือเศษพึงทายท้า กล่าวถ้อยตามฝอย

◎ เศษหนึ่งได้เมื่อท้าว ทศพักตร์
ทรงรบกับรามลักษมณ์ เกียรติก้อง
เสียเมืองญาติที่รัก ชีพดับ สูญเฮย
หลงรักสีดาน้อง เหตุให้สลายสูญ

◎ เศษสองปางท่านท้าว องค์ทศ. รถนา
อภิเศกพระโอรส หรีไท้
กับสีดายิ่งพระยศ เกริกเกียรติ
สองสุขใดเปรียบได้ ณ พื้นเมทนี

◎ เศษสามวายุบุตรผู้ เกรียงไกร
คราวเมื่ออาสาไป สู่ด้าว
ลงกาสืบอรทัย ยุพเรศ สีดาแฮ
ได้ลาภผ้าอาบท้าว โปรดให้รางวัล

◎ เศษสี่ขุนกระบี่ไท้ พาลี
ครองขีดขินธานี ใหญ่แล้
ทรงฤทธิ์ทั่วธาตรี ใครห่อน เปรียบเฮย
เสวยราชย์เป็นสุขแท้ เทียบด้วยเมืองสรวง

◎ เศษห้าพิเภกน้อง ทศพักตร์
ต้องจากลูกเมียรัก เทวษเศร้า
จำใจภักดีลักษมณ์ ร่ามราช
พระหริผู้เป็นเจ้า ชุบเลี้ยงสุขแสน

◎ เศษหกพระลักษมณ์เฝ้า สีดา
นุชนาถสำมุขา ยั่วเย้า
ด้วยกลเล่ห์มายา แห่งส ตรีเฮย
ลักษมณ์โกรธลงโทษเค้า แล่เนื้อเสียโฉม

◎ เศษเจ็ดทศพักตร์เจ้า ลงกา
กำหนดดวงชะตา มอดม้วย
หลงเลี้ยงมักฏา วายุ บุตรเฮย
มันบีบหัวใจด้วย เล่ห์ชั้นเชิงลวง

เศษพระจอมเกล้าฯ

◎ วันเดือนปีผนวกเข้า ผสมกัน
เศษหย่อนสิบทายพลัน เถิดได้
เศษเกินสิบสิบปัน เหลือเศษ
ได้เท่าใดทายให้ แน่แท้ตามฝอย

◎ เศษหนึ่งข้อยเหตุให้ ชาตา
ชอบเร่ร่อนยาตรา ต่างด้าว
ไร้ที่อยู่เคหา พึ่งพัก
ดีนักเช่าบ้านหย้าว อยู่ได้อาศัย

◎ เศษสองมีโรคไข้ ประจำ
เหตุเพราะผลแห่งกรรม สืบสร้าง
หมอแพทย์ไม่อาจบำ- บัดขาด ได้นอ
บุญเท่านั้นอาจมล้าง โรคร้ายหายไป

◎ เศษสามให้กล่าวถ้อย ทำนาย
ใครเกิดเป็นหญิงชาย ทั่วผู้
มีข้าทาสวัวควาย สินทรัพย์
พร้อมวิชาความรู้ นับได้สถานกลาง

◎ เศษสี่ชะตาเลิศให้ ทายขาน
มีสติปรีชาญาณ รอบรู้
ลาภยศศฤงคาร เนืองอเนก
ญาติมิตรมีมากผู้ โรคไร้กายเกษม

◎ เศษห้าเกณฑ์โยคไร้ ทรัพย์สิน
การกิจจักหากิน ยากแท้
เพียรกอปรกิจอาจิณ ไม่เกียจ คร้านนา
เมื่อแก่วัยอาจแก้ เหตุร้ายกลายดี

◎ เศษหกยกญาติเชื้อ　　วงศ์วาน
ที่ต่ำเด่นสูงปาน　　ขอบฟ้า
ให้สุขยิ่งเกษมสานต์　　ด้วยทรัพย์ สินเฮย
อีกกับผู้คนข้า　　ไพร่พร้อมอเนกอนันต์

◎ เศษเจ็ดนั้นโชคร้าย　　ชะตา อับเอย
ผ้าผ่อนปิดกายา　　ยากแท้
ปัญญาอับพักตรา　　หมองหม่น
กรรมเก่าดลยากแก้　　เหตุร้ายกลายดี

◎ เศษแปดเปรื่องยศทั้ง　　วาสนา
และทรัพย์สินโภคา　　มากล้น
ญาติมิตรสู่ไปมา　　สถานถิ่น
ไข้เจ็บก็ผ่านพ้น　　เดชด้วยบุญกรรม

◎ เศษเก้ากอปรกิจเลี้ยง　　ชีพตน
แสนที่จักขัดสน　　ยิ่งแล้
อย่างดีจักเกิดผล　　กินค่ำ เช้านา
เหลือห่อนมีเพียงแม้　　พรุ่งนี้ยากแสน

◎ เศษสิบตนพึ่งได้　　เฉพาะตน
คนอื่นพึ่งสักคน　　ห่อนได้
ควรที่เร่งขวายขวน　　ตนพึ่ง ตนแล
อย่าคบคนพาลให้　　งดเว้นแสนไกล

นิมิตราช

◎ ราชาทรงเหนี่ยวโน้ม ใจชน
ให้ภักดีปลื้มกมล ทั่วหน้า
ถวายฉัตรนพปฎล แด่พระ องค์เฮย
ครองราชย์อยู่คู่หล้า เลิศด้วยบารมี

◎ มหิบาลราชไท้ จัดสรร
เบิกแผ่นดินอเนกนันต์ ใหญ่กว้าง
ราชดำริแบ่งปัน ราษฎร์ทั่ว กันแฮ
ให้ช่วยกันเสริมสร้าง ชาติให้วัฒนา

◎ ขัตติยะจอมทัพเข้า สงคราม
ทรงเครื่องรบสง่างาม เพริศพร้อม
ยังราษฎร์สมณะพราหมณ์ ใจร่า เริงเฮย
ต่างสดุดีแห่ห้อม นอบน้อมถวายชัย

◎ สมเด็จพระพุทธเจ้า อยู่หัว
ทรงพระคุณระรัว ร่มเกล้า
ควรระยอบถวายตัว สวามิ ภักดิ์แล
ดุจเทพมเหสักข์เจ้า เฟื่องฟ้าสู่ดิน

ธรรมของผู้บริหาร

◎ เผื่อแผ่และกล่าวถ้อย ปิยพจน์
ทำสิ่งอมตะยศ เยี่ยงไว้
ปฏิบัติตนเสมอหมด ต้นและ ปลายแฮ
เหตุสี่มีผลให้ อยู่พร้อมเพรียงกัน

◎ กายวาจาจิตเอื้อ อารี
ลาภเกิดพิเศษมี แบ่งให้
ศีลทิฐิเสมอดี อยู่ร่วม กันนา
เราอยู่เขานบไหว้ จากแล้วคะนึงถึง

◎ ประชุมและเลิกพร้อม เพรียงกัน
ไม่ฝ่าฝืนบทบัญ- ญัติไว้
เชื่อธรรมสถาบัน มิข่ม เหงนา
พระและเจดีย์เทิดไหว้ เจ็ดนี้สามัคคี

◎ เมตตาคุณช่วยค้ำ จุนโลก
ให้ห่างทุกข์สร่างโศก ทั่วหน้า
นำสวัสดิ์สิทธิโชค มาสู่ ตนแล
สันติสุขทั่วหล้า โลกฟ้าแลลือ

◎ กรุณากอปรจิตแล้ว ห่อนมี
อิทธิพลย่ำยี ส่งได้
เกิดเพราะจิตปรานี ไหลหลั่ง เองนา
ดุจวลาหกให้ จากฟ้ามาดิน

◎ มุทิตานั่นนี้ หากมี
ญาติมิตรร่วมกรณี สืบสร้าง
ด้วยมิตรจิตไมตรี สามัค คีแล
สามารถสร้างโลกกว้าง สฤษฏิ์ได้ดังหมาย

◎ อุเบกขาเลิศล้น คุณธรรม
ปราศอคตินำ จิตให้
ละชั่วกอปรดีงำ จิตผ่อง ใสแล
วางว่างทุกอย่างไว้ โลกนี้จรไป

การสมาคม

◎ คบกันดีชั่วต้อง ทันกัน
หรือตกลงเอกฉันท์ จิตได้
คบใครกฤตยสัมพันธ์ เฉกเช่น นั้นนา
กรรมวิบากบริการให้ เยี่ยงนั้นพลันสนอง

◎ เงินทองย่องย่างเข้า ที่ใด
ที่นั่นแม้ฤทธิไกร เกริกฟ้า
ฤาษีเชี่ยวตบะในไพร ยอมนิ่ง สยบนา
อเนกประสงค์ทั่วหน้า ยั่วฟ้าท้าดิน

◎ เรา ชนะย่อมสร้าง เวรกรรม
เรา พ่ายแพ้เขาทำ ทุกข์ให้
เรา ละชนะแพ้งำ จิตสุข สันต์แล
เรา อยู่เป็นสุขได้ ชั่วฟ้านิรันดร

❖ ❖ ❖

อันการขอนั้นง่ายให้สิยาก ถ้าขอมากยากจะให้ได้ตามขอ
เกิดเป็นคนควรรู้ค่าคำว่าพอ จึงสืบต่อขอกันได้ให้กันดี

หญิงกัลยาณี

◎ สตรีในโลกนี้ หาไหน
จักมิมีบุรุษใด คู่พ้อง
เหมือนพวงสุมาลัย ไร้ภู่ มีฤๅ
แม้พฤกษายังต้อง คู่พ้องสืบพันธุ์

◎ ผมยาวดำสนิทเฟื้อย ปลายงอน
ตาดุจทรายอรชร วิ่งเต้น
ผิวเลื่อมประภัสสร ฟันดุจ เพชรนา
วัยยิ่งร้อยห่อนเว้น เพริศพริ้งหญิงงาม

◎ ยามเพ็ญจันทร์เด่นคว้าง เวหา
ยังด่างบางเวลา ดุจฝ้า
แต่หญิงยอดกัลยา– ณีลัก ษณาแฮ
ยากที่เพียรค้นคว้า จุดฝ้าดังถวิล

◎ อันนางผู้ล้ำเลิศ ประเสริฐด้วยสุจรรยา
เบญจธรรมประการห้า แนะนำให้อนุสรณ์

◎ รักผัวเหมือนชีวิต อุทิศกายมิหน่ายจร
ค่ำเช้าฤๅเข้านอน ก็คอยเฝ้าระวังระไว

◎ ฉลาดปฏิบัติ มิให้ขัดอัชฌาสัย
ชอบชังประการใด อนุวัติมิขัดขวาง

◎ ภักดีมีใจเที่ยง มิเอนเอียงหรือจืดจาง
ถึงทุกข์มีในนาง ก็ห่อนคิดจะนอกใจ

◎ ยามผัวให้โอวาท นุศาสน์สารประการใด
เชื่อฟังบ่ค้านไข ประพฤติตามที่จำนรรจ์

◎ ประกาศคุณของสามี ทวีเกียรติมิเดียดฉันท์
เสริมสิ่งยิ่งอนันต์ อเนกนับประการมี

◎ อันเบญจธรรมะ ลักษณะกัลยาณี
ประดับกุลสตรี ประดุจรัตนาภรณ์

เรือนสามน้ำสี่

เป็นแม่เรือนเสมือนเป็นรากแก้ว
รากขาดแล้วกิ่งใบไม่ไพศาล
อันเรือนสามน้ำสี่อย่าขี้คร้าน
กิจในบ้านเป็นสมบัติของสัตรี

หนึ่งเรือนอยู่เสื้อผ้าสารพัด
จงเก็บจัดใคร่ครวญให้ถ้วนถี่
หยิบก็ง่ายหายก็รู้ดูก็ดี
อยู่เป็นที่งดงามนะทรามวัย

สองเรือนครัวตัวเจ้าเป็นผู้หญิง
อย่าทอดทิ้งอุตส่าห์เอาใจใส่
อย่าใช้สอยแต่ทาสาและข้าไท
แม่ครัวไหนจะเทียบเท่าแม่ครัวเมีย

สามเรือนนอนหมอนฟูกและมุ้งม่าน
กระจกบานหมั่นเช็ดขัดละอองเขี่ย
หมั่นอบร่ำน้ำหอมพะยอมพเยีย
มิให้เสียสามิวัตรของสัตรี

หนึ่งน้ำใจแม่เรือนเหมือนน้ำแก้ว
ย่อมผ่องแผ้วสดใสไม่คลายสี
ทั้งหนักแน่นเหมือนหนึ่งแผ่นธรณี
รักความดีเหมือนยูงทองปองรักแวว

สองน้ำคำจำนรรจาพูดปราศรัย
กับผู้ใดสมผู้ดีมีเชื้อแถว
ไม่แหง่วแหง่วหง่าวหง่าวราวกับแมว
ใครฟังแล้วไพเราะหูอยู่ไม่คลาย

สามน้ำสรงสงเคราะห์คนใกล้ชิด
ทั้งญาติมิตรของภรรดาที่มาหมาย
หวังพึ่งทรัพย์กับทั้งกำลังกาย
ควรขวนขวายช่วยเหลือเอื้อไมตรี

สี่น้ำแรงแข็งขันหมั่นกอปรกิจ
ญาติสนิทมาเห็นชมสมศักดิ์ศรี
ไม่เกี่ยงงอนลูกหลานและสามี
ให้อยู่ดีกินดีเป็นนิรันดร์

การยอ

ยออาจารย์ให้กล่าวขานท่านต่อหน้า
ยอภรรยาให้ยอต่อแก่หง่อม
ยอข้าวปลาเมื่อขนมาอยู่ในพ้อม
ยอค่ายป้อมเมื่อไพรีพ่ายหนีจร

ยอบ่าวไพร่ให้ยอต่อเสร็จกิจ
ยอลูกศิษย์เมื่อหมดวิชาสอน
ยอสหายเมื่อได้ร่วมทุกข์ร้อน
ยอบิดรมารดาทุกราตรี

ยอตนต่อเมื่อพ้นอาสวะ
ยอสมณะต่อนิยมห่มผ้าผี
ยอลูกหลานต่อเมื่อกอปรการงานดี
ยอสามียามนิทราปรึกษากัน

ยอแม่ครัวต่อเมื่อหุงแกงเสร็จ
ยอนิลเพชรต่อเมื่อคัดจัดเลือกสรร
ยอช้างเมื่อดูหางกลางตกมัน
ยออรหันต์ยอได้ทุกเมื่อไป

สุภาษิต

◎ ฤกษ์ยามอันเกิดขึ้น จากดาว
เพียงประโยชน์ครั้งคราว เท่านั้น
ฤกษ์เกิดประโยชน์ยาว จากฤกษ์ เองนา
ดาวฤกษ์มิอาจกั้น ปิดป้องกรรมเวร

◎ ขงเบ้งรู้ฤกษ์น้อย ของตน
ตามประทีปเสกมนต์ เวทห้าม
อุยเอี๋ยนไม่รู้กล ทำประทีป ดับเฮย
มนต์เวทไม่อาจข้าม เขตพ้นแรงกรรม

◎ ทำดีอย่าเด่นให้ เกินควร
เขาจักพากันสรวล หมั่นไส้
ถ้อยคำที่ลามลวน ตามติด เรานา
ใครอยากเห็นเด่นไซร้ โลกนี้ปุถุชน

◎ ทำผิดพูดผิดแล้ว ละทิฏฐิเฮย
รับผิดโดยสุจริต นอบน้อม
สามารถสมานจิต วายบาด หมางแฮ
ดีกว่าเที่ยวคดค้อม กล่าวแก้กลโกง

◎ อย่าหวังทุกสิ่งให้ มากนัก
หวังมากมันอาจจัก ผิดได้
ผิดแล้วส่วนมากมัก นำโศก มาเฮย
หวังแต่พอประมาณไว้ แน่แท้สุขสันต์

◎ ผลดีชั่วเกิดขึ้น จากเหตุ
เหตุชั่วจงสังเกต ทุกข์ได้
เหตุดีลุบุญเขต ครองสุข
ดีชั่วตนทำไว้ สืบสร้างสนองตน

◎ จานถ้วยโถแตกแล้ว กาวสมาน
แม้สนิทติดอยู่นาน ยิ่งแล้ว
แต่รอยแตกพิจารณ์ เห็นชัด
เฉกแตกรักรีบแผ้ว รีบสร้างทางสมาน

◎ ความรักปราชญ์เปรียบด้วย โคถึก
ขังคอกไว้ยังฮึก โลดข้าม
หนุ่มสาวเมื่อคราวคึก เบญจเพส
พ่อแม่ญาติมิตรห้าม ห่อนได้ฟังขาน

◎ ประตูตายปิดกั้น ความดี
แตกรักแตกสามัคคี พวกพ้อง
หลงบุรุษสตรี กอปรกิจ เกินแฮ
เหตุสี่มีผลต้อง เสื่อมสิ้นศักดิ์ศรี

◎ พ่อใหม่เหมือนร่มก้าน คันหัก
แม่ใหม่เหมือนรถจักร ขาดล้อ
ลูกลูกหม่นหมองพักตร์ ร้องร่ำ หาเฮย
พ่อแม่ควรคิดข้อ หย่าร้างจากกัน

◎ วานรสามหน่อเนื้อ บอกขาน
ปิดเนตรโสตทวาร โอษฐ์ไว้
ใครเห็นเร่งวิจารณ์ ให้ซอบ
จึงอยู่เป็นสุขได้ เนื่องด้วยสังคม

◎ วัวควายช้างและม้า มรณา
กระดูกขนหนังงา ประโยชน์ได้
มนุษย์ตายย่อมกายา เน่าเปื่อย สูญแฮ
ดีชั่วตนทำไว้ ส่องให้โลกเห็น

◎ อย่าเชือดคอไก่ให้ ลิงดู
ลิงว่ามึงขู่กู ย่อมรู้
เป็นมนุษย์ไม่อดสู ทวยเทพ บ้างฤๅ
อำนาจฤๅจักสู้ ต่อต้านสามัคคี

◎ ศิษย์ใดลบหลู่สู้ ครูตน
แม้ยิ่งด้วยอิทธิพล เอิกฟ้า
ทวยเทพทั่วสากล สาปแช่ง
กรรมถ่อยไม่เนิ่นช้า พ่ายแพ้ตนเอง

◎ ผู้ใดใจห่อนรู้ คุณคน
เราถนอมเปรอปรน ค่ำเช้า
ยอมยกทรัพย์ให้จน ท่วมจักร วาลนา
เราผิดใจเขาเฝ้า คิดร้ายต่อเรา

◎ ผู้ใดใช่ญาติเชื้อ	เกื้อหนุน
ควรคิดถึงบุญคุณ	ค่ำเช้า
ไม่มีทรัพย์เจือจุน	แทนตอบ คุณเฮย
หมั่นสวดขอพระเจ้า	ท่านให้พรชัย

◎ คนดีมิใช่ด้วย	มีทรัพย์
มิใช่ด้วยการนับ	ชาติเชื้อ
ดีด้วยวิชากับ	ประพฤติ ชอบแล
อีกศิลธรรมเกื้อ	ก่อให้เด่นดี

◎ ความหวังดีกว่าสิ้น	ความหวัง
ชีพอยู่โอกาสยัง	สฤษฎ์ได้
ทุกสิ่งโลกอนิจจัง	ผลัดเปลี่ยน กันนา
ดีชั่วตนทำไว้	สืบสร้างสนองตน

◎ ซื่อ สัตย์กอปรกิจเลี้ยง	ชั่วกาล
กิน อยู่เป็นสุขศานต์	ยิ่งแล้
ไม่ ทำกิจสาธารณ์	ธนาธิ การนา
หมด ทุกข์เพราะทุกข์แพ้	พ่ายด้วยสัจธรรม

◎ คด โกงงำทรัพย์ไว้	มากหลาย
กิน อยู่ห่อนสุขสบาย	บ่มเศร้า
ไม่ นานเนิ่นชีพมลาย	ทิ้งทรัพย์ ไปนา
นาน บาปบาปโน้มเข้า	เขตด้าวอบายภูมิ

◎ กายจิตไม่กลับนั้น นฤวาณ
อรหัตมรรคญาณ สี่ถ้วน
ปริเฉทอุปาทาน ภพชาติ
วางว่างทุกอย่างล้วน นี่นั้นอาตมัน

◎ ไปแล้วไม่กลับนั้น สุสาน
คนสัตว์นับประมาณ มิถ้วน
ไปแล้วห่อนคืนสถาน เดิมสัก คนเฮย
เราท่านยังอยู่ล้วน คติต้องไปตาม

◎ หลับแล้วมิตื่นนั้น คือวัย
เด็กหนุ่มแก่ตายขัย ขาดสิ้น
ใครลืมปล่อยล่วงไป มิอาจ คืนนา
มีเดชสักพันลิ้น เรียกร้องห่อนคืน

◎ ฟื้นไม่มีปราชญ์ชี้ เรื่องกรรม
ดีชั่วที่เราทำ สืบไว้
ดีนำสุขชั่วนำ ทุกข์เที่ยง แท้นา
ใครห่อนฝ่าฝืนได้ ชั่วให้กลายดี

◎ เกิดตายหนีไม่พ้น ทุกคน
จะชั่วดีมีจน ทั่วผู้
เป็นกฎแห่งความวน ในวัฏ ฏะนา
ปราชญ์หน่ายเพราะหยั่งรู้ ย่อมเว้นยึดถือ

◎ พิทักษ์มรดกเชื้อ ชาติไทย
บุรพชนสนใจ สืบสร้าง
อนุชนอนุรักษ์ไป อย่าทอด ทิ้งนา
สมบัติชาติดังอ้าง อยู่ยั้งยืนยง

◎ ชาวจีนมาสู่ด้าว แดนไทย
มีเสื่อนอนหมอนใบ เท่านั้น
หาเลี้ยงชีพเจริญไป โดยชอบ ธรรมเฮย
ทุกสิ่งไม่อาจกั้น มั่งด้วยทรัพย์สิน

◎ ชีวิตใช้ต่อต้าน ปัญหา
น้อยใหญ่เกิดขึ้นมา มิถ้วน
ศัตรูเพิ่มพูนพา พลังจิต
อาจพิชิตทุกแหล่งล้วน สฤษฏ์ได้ดังหมาย

◎ ปฐวีธาตุนั้น อัศจรรย์
ผลิตสิ่งสารพัน โลกนี้
เพื่อสรรพสัตว์เลือกสรร คุณโทษ
ถือประโยชน์เยี่ยงชี้ สืบสร้างพัฒนา

◎ ริษยาผู้อื่นนั้น อุปรมา
สุนัขหิวคาบพา กระดูกแห้ง
แทะกินสุดเสน่หา เขพะ ตนแล
กายเหนื่อยน้ำใจแล้ง บาปได้ตนเอง

◎ ดาวไกลจันทร์เฟื่องฟุ้ง รังสี
มนุษย์ดวงหมดดี ชอบใกล้
ผู้มีเดชบารมี หวังพึ่ง บุญนา
คนมิพึ่งตนไซร้ จักได้บุญไฉน

◎ อาวุโสพระตรัสไว้ หลักฐาน
สาวกลงกราบกราน ทั่วผู้
อย่าขัดพุทธบรรหาร เหตุก่อ กรรมนา
เป็นครุกรรมควรรู้ ทั่วผู้อย่าฝืน

อวสานพจน์

◎ ปางพุทธศกล่วงผาย สองพันเศษปลาย
ห้าร้อยสามสิบเจ็ดพรรษา

◎ ปีจอเบญจศกคณนา เดือนสามเคลื่อนคลา
ชุณหปักษ์พฤหัสบดี

◎ ภูมิพลมหาราชภูมี สิริกิติ์ราชญี
อโยธยาสยามินทร์

◎ ถวัลยราชธรณินทร์ จักรีนฤบดินทร์
นวมรัชรังสฤษฏ์

◎ ดำรงราชย์โดยทศพิธ สุขุมวิจิตร
ธ แผ่พระเกียรติปรากฏ

◎ ขยมผนวชนามยศ ติสสะชิโนรส
ธรรมโมลีทรงประทาน

◎ ประพนธ์โคลงไว้ตำนาน ใช่อวดโวหาร
ชาวอารยชาติภาษา

◎ เพื่อเฉลิมพากย์รจนา โบราณธีรา
ท่านได้บัญญัติประพันธ์

◎ ขอเดชไตรรัตน์ขจัดกัน ปวงภัยอนันต์
ขอให้บำราศอาตมา

◎ จักเริ่มเติมต่อกถา ขอสติปัญญา
สนับเสนอบันดาลดล

◎ จุ่งขจัดโมหะมืดมน ข้อความประพนธ์
ตำรับฉบับทวยธีร์

◎ ไว้เป็นเครื่องเจิมเฉลิมศรี จังหวัดปัตตานี
มีจินตกวีรจนา

◎ กาพย์กลอนโคลงเป็นตำรา ให้กุลบุตรธิดา
ศึกษาสำเหนียกเอาภาร

◎ สาธุชนปองธรรโมฬาร ข้อความพิสดาร
เชิญยลยุบลแถลง

◎ แม้นพลาดกถาใดแจง ปราชญ์โปรดสำแดง
แก้ไขเติมต่อพองาม

◎ อวสานของเรื่องตาม บทบรรยายความ
วิจารณ์ไว้ใส่ใจเทอญฯ

ลูก เก่งลูกกอบกู้ เกียรติสกุล
ลูก สุภาพอ่อนละมุน แม่ให้
ลูก สง่ายิ่งเกียรติคุณ เพราะพ่อ ให้นา
ลูก อาจครองโลกได้ ลูกให้ลูกเอง

